

Nota van Antwoord zienswijzen
Wijziging winningsplan Diever

Versie 28 augustus 2019

Kenmerk: 19159891

Volg-nr.	Zienswijze-nr.	Onderdeel	Onderwerp
1			<i>Planmatig beheer</i>
1a	R019	Zienswijze	De gemeente Westerveld adviseert het te houden bij de reeds toegestane maximum te winnen volume.
		Antwoord	De Mijnbouwwet bepaalt (artikel 36) dat de instemming met een winningsplan alleen kan worden geweigerd in het belang van een planmatige winning en in verband met het belang van de veiligheid voor omwonenden, het voorkomen van ernstige schade aan gebouwen en infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan. Vermilion heeft bij het winningsplan een risicobeoordeling gemaakt van de voorgenomen wijze van winning. Op basis hiervan stelt de minister dat het belang van een planmatige winning en de belangen van veiligheid voor omwonenden, het voorkomen van ernstige schade aan gebouwen en infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan de minister kan instemmen met de uitbreiding van de winning.
1c	0012	Zienswijze	Indiener stelt dat omdat de eigenschappen van maar een heel klein deel van het gesteente echt gemeten is (daar waar een put het reservoir binnengaat), is de inschatting van de eigenschappen van het gasveld als geheel op extrapolerende schattingen gebaseerd zijn.
		Antwoord	De minister stelt vast dat in algemene zin geldt dat onzekerheden inherent zijn aan activiteiten in de diepe ondergrond. Eventuele onzekerheden, zoals over gesteente-eigenschappen, worden meegenomen in de effectbeoordeling. De minister stelt tevens vast dat door middel van seismiek de vorm van het gasveld Diever is bepaald. Sinds 2016 wordt er gas geproduceerd en is er meer zekerheid over de vorm en de ligging van het gasveld Diever. Ondanks dat er reeds enige tijd geproduceerd is uit het gasveld Diever zijn er nog steeds onzekerheden omtrent de toekomstige productie uit het gasveld. Deze onzekerheden hebben niet betrekking op de effecten, maar op de specifieke kenmerken van het gasveld, zoals: <ul style="list-style-type: none"> • De mate waarin waterproductie de gasproductie zal hinderen of uiteindelijk stoppen; • De mate waarin de productie beïnvloed wordt door drukveranderingen in het pijpleidingnetwerk; • De hoeveelheid gas die uiteindelijk met de put verbonden is; • De grootte van het watervolume dat verbonden is met de put. In de loop van de winning wordt pas duidelijk hoe de winning zich ten aanzien van deze kenmerken ontwikkelt. Op basis van het winningsplan zijn er voldoende zekerheden om te kunnen instemmen. Bij de effectbeoordeling wordt bovendien uitgegaan van een worst-case scenario.
1d	0013	Zienswijze	Indiener stelt dat Vermilion het recht en de plicht heeft tot winning uit het gasveld Diever, zolang dit veilig en verantwoord kan. Terwijl de minister bezig is om de gebreken van de huidige winning

			te motiveren aan de rechtbank Den Haag, heeft de minister in de tussentijd de onbegrijpelijke beslissing genomen om in deze fase te willen instemmen met de winning van extra 1,8 miljard Nm ³ gas.
		Antwoord	De minister stelt vast dat het beroepsprocedure tegen het vigerend instemmingsbesluit geen aanleiding is om de beoordeling van het gewijzigde winningsplan voor Diever aan te houden. Het betreffen immers afzonderlijke procedures.
1e	0013	Zienswijze	Indiener stelt dat SodM en TNO het winningsplan Diever volgens de gebruikelijke methode hebben getoetst op planmatig beheer en concluderen dat het winningsplan voldoet aan de wettelijke eisen. Het winningsplan voldoet kennelijk aan juridische en technische normen volgens gebruikelijke methodes, modellen en interpretaties. Er is nergens rekening gehouden met de levens, rechten, belangen en waarden van inwoners van het winningsgebied. De recente ervaringen met sociale- en individuele ontwerpingen van de levens van bewoners van het Groninger gasveld worden weer totaal genegeerd.
		Antwoord	De veiligheid en belangen van omwonenden zijn onderdeel van SRA-systematiek en van de toetsingsgronden en betreft de minister bij de besluitvorming. Uit de SRA blijkt dat het gasveld Diever een verwaarloosbare kans op trilling heeft. De verwachte effecten van gaswinning uit het Diever gasveld zijn daarmee van een geheel andere orde dan de effecten die de gaswinning uit het Groningenveld heeft.
1f	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat uit het ontwerp-instemmingsbesluit blijkt dat Vermilion toestemming vraagt om een extra hoeveelheid van 1,8 miljard Nm ³ gas te winnen bovenop de gewonnen 1,360 miljoen Nm ³ gas uit het vigerende winningsplan. Tezamen 3,1 miljard Nm ³ gas. In het voorliggend ontwerp-instemmingsbesluit wordt gesteld dat tot en met 2017 512 miljoen Nm ³ gas is gewonnen en de resterende 2.652 miljoen Nm ³ gas per 1 januari 2018 wordt gewonnen. Er is in 2018 en 2019 gas gewonnen, namelijk circa 650 miljoen Nm ³ gas. Dat brengt de hoeveelheid reeds gewonnen gas dus op circa 1.165 miljoen Nm ³ gas. Deze totale hoeveelheid gewonnen gas dient feitelijk gerekend te worden bij de 1.360 miljoen Nm ³ gas.
		Antwoord	De minister stemt in met het ingediende winningsplan Diever, met een looptijd tot en met 31 december 2034 en een totaal maximaal productievolume van 3164 miljoen Nm ³ . Vermilion mag op basis van deze instemming deze grens (totaal 3164 miljoen Nm ³) niet overschrijden. SodM ziet hier op toe.
1g	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat in het gewijzigde winningsplan de productieplafonds per 1 januari 2018 dusdanig zijn verhoogd ten opzichte van het vigerende winningsplan, zodat het mogelijk is om in 2018 maximaal 461 miljoen Nm ³ gas te winnen. Echter Vermilion heeft in 2018 in werkelijkheid 474 miljoen Nm ³ gas gewonnen. Dit is meer dan toegestaan volgens het voorliggende winningsplan. Zonder dat hiermee is ingestemd of de risico's voldoende zijn verantwoord. Deze werkwijze is wettelijk niet verantwoord.

		Antwoord	Indiener verwijst hier naar een jaarlijks volume dat in het winningsplan is vermeld. De jaervolumes in het winningsplan zijn indicaties. Het totale maximum is een harde grens. De minister heeft in het instemmingsbesluit (2017) ingestemd met een winning van 1.360 miljoen Nm ³ gas in de periode 2016-2025. De minister stelt vast dat tot 1 januari 2019 reeds 987 miljoen Nm ³ gas is gewonnen uit het gasveld Diever. Hiermee blijft Vermilion binnen de in het vigerend instemmingsbesluit ingestemde volume.
		Conclusie	De zienswijzen met betrekking tot planmatig beheer geven geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit met het winningsplan Diever inhoudelijk te wijzigen.

2			Bodemdaling
2a	0002, 0003, 0004, 0007	Zienswijze	Indiener stellen in hun burgerbelang te worden geraakt door bodemverzakkingen, geprojecteerd op de komende generaties, kinderen en kleinkinderen, in de omtrek 120 kilometer. De bodem in dit gebied bestaat voornamelijk uit veen en niet uit klei en leem in Groningen. Hierdoor is het risico van bodemverzakking in dit gebied veel groter.
		Antwoord	Bij de instemming met het winningsplan wordt de bodemdaling als gevolg van gaswinning beoordeeld. De minister stelt vast dat de recente bodemdalingmetingen in het gebied rond de winning hebben laten zien dat de bodemdaling tot op heden nog nauwelijks meetbaar is. Voor het gebied rond het gasveld Diever is ten gevolge van de winning maximaal 4 cm bodemdaling voorzien. De minister vindt, mede op basis van de adviezen van SodM en TNO dat Vermilion de bodemdaling goed in beeld heeft gebracht. De doorsnee van de bodemdaling van de gaswinning in het gebied rond Vinkega, Eesveen en Diever bedraagt enkele kilometers. Er wordt geen schade verwacht ten gevolge van deze bodemdaling. Naast bodemdaling door mijnbouwactiviteiten, vindt er ook zogenaamde autonome bodemdaling plaats. Die is onafhankelijk van de gaswinning.
2b	0013	Zienswijze	Indiener stelt dat Vermilion het gasveld in Diever heeft ontdekt in 2014 en het gas produceert sinds oktober 2015. Pas op 20 november 2017 is door Vermilion een meetplan ingediend. Een gecombineerd meetplan voor de velden Diever, Eesveen en Nijensleek. In juni 2018 is door Vermilion, conform art. 31 Mbb, het resultaat van de metingen van bodemdaling en bodemtrilling aan de inspecteur-generaal der mijnen overlegd. Indiener stelt dat dit bijna drie jaar na het begin van de productie van het gasveld niet als verantwoord en veilig voor de bewoners is te beoordelen.
		Antwoord	De minister stelt dat het meetplan Diever in 2015 aan SodM is voorgelegd. Een waterpas nulmeting is uitgevoerd in 2015 en daarmee voor de start van de winning, terwijl er nog niet was ingestemd met het meetplan door SodM. De GPS nulmeting is eveneens uitgevoerd in 2015. De

			<p>eerste GPS herhalingsmeting is uitgevoerd in 2016. In 2017 zijn de meetplannen Eesveen en Diever samengevoegd. Redenen zijn de geplande boring ESV-02 en de overlap van de bodemdalingen. Verder is het Diever meetnet uitgebreid om de dekking van de omgeving te verbeteren. Dit bijgewerkte meetnet is gemeten in 2017. Een GPS herhalingsmeting van Diever – Eesveen is uitgevoerd in 2018. Het Diever/Eesveen meetnet overlapt met het Vinkega meetnet. Deze meetnetten zijn samengevoegd in meetplan voor de velden Diever, Eesveen, Nijensleek, Vinkega, De Hoeve, Noordwolde en Westellingwerf. De bodemdaling wordt daarmee sinds de start van de winning gemeten.</p>
2c	0015	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat de Onderzoeksraad voor de Veiligheid in 2015 heeft geadviseerd om het burgerperspectief structureel en herkenbaar mee te nemen in de besluitvorming. Indiener vindt dat de minister in het ontwerp-instemmingsbesluit dat nu voorligt, daar maar ten dele aan tegemoet komt. In het winningsplan en de technische adviezen wordt het risico op bodembeweging als klein beoordeeld. Indiërs vinden het van groot belang dat gedurende de gaswinning en de periode daarna wordt gemonitord of de werkelijke bodemdaling overeen blijft komen met de te verwachten maximale bodemdaling van 40 mm. Zij adviseren verder om de voorwaarde op te nemen dat de betrokken adviserende partijen tijdig op de hoogte worden gesteld wanneer de bodemdaling niet binnen de in het winningsplan aangegeven grenzen verloopt. Indiërs pleitten bovendien voor een regionale overzichtskaart waarop ook de cumulatieve effecten van alle gaswinningsactiviteiten en overige mijnbouwactiviteiten in de regio zichtbaar te maken.</p>
		Antwoord	<p>De minister stelt allereerst dat de Onderzoeksraad voor de Veiligheid in 2015 heeft geadviseerd om het burgerperspectief structureel en herkenbaar mee te nemen in de besluitvorming. In de kabinetsreactie op het OVV-rapport is aangegeven dat het burgerperspectief een plaats krijgt in de procedure via het adviesrecht van gemeenten provincie en doordat eenieder zienswijze kan inbrengen in de uniforme openbare voorbereidingsprocedure. Tevens zijn in navolging van het OVV-rapport de risico's voor omwonenden, gebouwen en infrastructuur meegenomen in de SRA in het winningsplan. Op grond van artikel 30 van het Mbb dient de bodemdaling ten gevolge van de gaswinning te worden gemonitord op grond van een meetplan. Het meetplan en de resultaten zijn gepubliceerd op www.nlog.nl/diever. SodM ziet er op toe dat de bodemdaling binnen de in het winningsplan aangegeven grenzen verloopt. Met de instemming met het winningsplan worden de grenzen uit het winningsplan vastgelegd, waaronder de in het winningsplan geprognostiseerde bodemdaling. Indien duidelijk wordt dat de bodemdaling hoger zal zijn dan verwacht en ook reeds overschreden wordt, kan Vermillion de winning niet voortzetten conform dit winningsplan. In dat geval moet Vermillion een nieuw winningsplan indienen dat beoordeeld moet worden. Het is dan ook niet noodzakelijk een voorschrift aan het instemmingsbesluit te verbinden dat bij overschrijding van de bodemdaling decentrale overheden tijdig worden geïnformeerd. De minister</p>

			merkt op dat Vermilion in figuur 6-6 de verwachte maximale samengestelde bodemdaling (cumulatieve bodemdaling door gaswinning) rondom het gasveld Diever heeft weergegeven.
2d	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat de minister ten aanzien van de bodemdalingsprognose als voorschrift opnam in het vigerende instemmingsbesluit dat het bedrijf deze onzekerheidsmarge binnen drie maanden nader diende toe te lichten. De rechtbank oordeelde dat de minister op deze wijze ontoereikend inzichtelijk heeft gemaakt van welke onzekerheidsmarge moet worden uitgegaan en of dit in overeenstemming is met de door hem ingewonnen adviezen van de wettelijk adviseurs. TNO maakte in 2016 duidelijk dat de < 2 cm bodemdalingsprognose bij het midcase productiescenario hoort en de door haar voorgestelde verhoging van de bodemdalingsprognose naar 4 cm, bij de high-case hoort. De minister geeft nu aan dat de verwachte bodemdaling is verhoogd naar 4 cm maar maakt niet duidelijk bij welk gasvolume deze beoordeling hoort.
		Antwoord	De maximale bodemdaling zoals opgenomen in het gewijzigde winningsplan Diever, staat los van de onzekerheidsmarge, zoals toegepast in het winningsplan 2016. Vermilion heeft het gewijzigde winningsplan ingediend, omdat is gebleken dat meer gas kan worden gewonnen dan aanvankelijk werd verwacht. Een groter deel van het gasveld blijkt gashoudend te zijn is waardoor bij een gelijke drukdaling meer gas (in totaal 3164 miljoen Nm ³) kan worden gewonnen. De maximale bodemdaling die op grond van het gewijzigde winningsplan (2018) wordt verwacht, hangt samen met inzichten die uit de analyse van de resultaten van de waterpassing in 2017. Als gevolg van deze analyse kan voor Diever niet uitgesloten worden dat een groter gebied uiteindelijk bodemdaling zal vertonen, hoewel dit nog niet blijkt uit de metingen. SodM, mede op basis van het advies van TNO, heeft aangegeven dat Vermilion de risico's op bodemdaling goed in beeld heeft gebracht.
2e	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat het niet duidelijk is of TNO haar advies baseert op de gaswinning van het extra aangevraagde gas of op de gaswinning van de cumulatieve 3,1 miljard Nm ³ gas. In het voorliggende winningsplan is de bodemdalingscontour uitgebreid van 5 km in doorsnee naar een samengestelde bodemdalingscontour van 5 bij 10 km. Boven de velden Vinkega en Nijensleek blijkt zich een bodemdalingskom te bevinden met het diepste punt boven het veld Nijensleek. De bodemdalingsprognose boven de velden Vinkega en Nijensleek blijkt te zijn bijgesteld naar 5.2 cm. Indiener vraagt om welke reden deze bodemdalingsprognose is bijgesteld.
		Antwoord	De minister stelt vast dat de verwachte maximale bodemdaling is berekend aan het eind van de winning ten opzichte van het begin van de winning. De bodemdalingskommen van de gasvelden Vinkega en Diever raken elkaar. Er is aan de randen van de bodemdalingskommen sprake van enige overlap. Er worden geen effecten ten aanzien van het diepste punt van de bodemdalingskom verwacht van andere mijnbouwactiviteiten. De bijbehorende kaart met de regionale effecten van de bodemdaling is weergegeven in het winningsplan (figuur 6-6). De uiteindelijke bodemdaling bij einde productie veroorzaakt door het gasveld Diever bedraagt

			maximaal 4 cm. Dit komt overeen met het diepste punt van de bodemdalingskom boven het gasveld Diever. Het diepste punt van de bodemdaling ter plaatse van Nijensleek wordt veroorzaakt door de mijnbouwactiviteiten die reeds hebben plaatsgevonden. Voor Vinkega heeft de minister een aanvraag in behandeling waarin deze bodemdaling is opgenomen.
2f	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat in de uitbreiding van de bodemdalingscontour en bijstelling van de bodemdalingsprognoses rekening moet worden gehouden met de uitbreiding van de gaswinning in zowel veld Vinkega als Diever.
		Antwoord	De minister stemt in met het winningsplan Diever waarin de effecten van de gaswinning uit het gasveld Diever zijn beoordeeld. De bodemdalingsprognose als gevolg van de wijziging van het winningsplan Vinkega worden in een andere procedure beoordeeld. In de verwachte maximale samengestelde bodemdaling wordt rekening gehouden met de gemeten bodemdaling en de geprognostiseerde bodemdaling op basis van winningsplannen waarover besluitvorming heeft plaatsgevonden.
2g	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat de bijstelling van de bodemdalingskom en bodemdalingsprognose niet is opgenomen in de vigerende omgevingsvergunning voor de afvalwaterinjectieput Nijensleek. De omgevingsvergunning Nijensleek dient te worden geactualiseerd.
		Antwoord	Het instemmingsbesluit heeft betrekking op de gaswinning Diever, en ziet niet op Nijensleek. De minister geeft tevens aan dat de bodemdaling wordt beoordeeld op basis van een winningsplan. Bodemdaling behoort niet tot het toetsingskader van de omgevingsvergunning.
2h	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat de bijstelling van de bodemdalingskom en bodemdalingsprognose niet is opgenomen in het vigerende winningsplan en vigerend instemmingsbesluit voor het veld Vinkega. Aldaar wordt momenteel geen gas gewonnen. Indiener vraagt zich af of dit verband houdt met de ontbrekende bodemdalingsgegevens.
		Antwoord	Het instemmingsbesluit heeft betrekking op de gaswinning Diever, en ziet niet op Vinkega. De cumulatieve effecten van de gaswinning Vinkega op de gaswinning Diever zijn beoordeeld; er is sprake van enige overlap van de bodemdalingskommen, maar deze heeft geen invloed op de maximale bodemdaling van Diever. De minister stelt dat de bodemdalingsprognose als gevolg van de gaswinning uit het veld Vinkega in een andere procedure wordt beoordeeld.
2i	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat niet altijd in het winningsplan een P10 productie-scenario als uitgangspunt voor de bodemdalingsprognose wordt gehanteerd.
		Antwoord	De minister stelt dat de bodemdaling wordt berekend rekening houdend met de onzekerheid van de model-input. Om een worst-case schatting te geven, is het gebruikelijk de zogenaamde P10 waarde te gebruiken. Dat is de waarde die met een 90% zekerheid niet overschreden wordt. De getallen die in het winningsplan Diever vermeld worden en de bodemdalingskaarten zijn gebaseerd op een realisatie die tot zo'n conservatieve P10 daling leidt. TNO heeft de

			inputparameters, de aanpak en de daaruit voortvloeiende bodemdalingsresultaten gecontroleerd en stemt in met de resultaten.
2j	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat Vermillion niet heeft beschreven hoe de kalibratie van de nieuwste bodemdaling prognose werd gecorrigeerd voor time decay.
		Antwoord	De minister stelt dat Vermillion de verwachte toekomstige productieprofielen mee heeft genomen in de modelberekening van de totale bodemdaling ten gevolge van de winning. De bodemdaling ijlt over het algemeen na bij de drukkaling. Dit wordt gemodelleerd door middel van een zogenaamde time decay correctie. Zowel analyses van NAM als Vermillion laten een vertraging van ongeveer 3 jaar zien. TNO heeft de inputparameters, de aanpak en de daaruit voortvloeiende bodemdalingsresultaten gecontroleerd en stemt in met de resultaten.
2k	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat het risico bestaat dat de stijfheid van het gesteente wordt overschat en toekomstige bodemdaling onderschat.
		Antwoord	De minister stelt dat Vermillion de historische en toekomstige bodemdaling heeft berekend aan de hand van de methode van Van Opstal. Deze methode is verwerkt in het computerprogramma MATLAB, volgens een methode die door TNO opgezet is, en door SodM goedgekeurd. Er wordt niet uitgegaan van slecht 1 waarde voor de stijfheid van het gesteente, zodat onzekerheden daarin niet leiden tot onderschatting van de bodemdaling.
		Conclusie	De zienswijzen met betrekking tot bodemdaling geven de minister geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit met het winningsplan Diever te wijzigen.

3			<i>Bodemtrilling</i>
3a	0002, 0003, 0004, 0007	Zienswijze	Indiener stelt dat zich ter plaatse van de boorlocatie Wolvega op 3 mei jl. een aardbeving heeft voorgedaan van 3.1 op de schaal van Richter. De lokale pers heeft hiervan verslag gedaan aan de inwoners.
		Antwoord	De minister stelt vast dat op 3 mei jl. door KNMI geen aardbevingen als gevolg van gaswinning zijn geregistreerd in de omgeving van Wolvega.
3b	0013	Zienswijze	Indiener stelt dat volgens de DHAIS-methode, het gasveld Diever de eigenschappen heeft die overeenkomen met velden die, statistisch gezien, een verwaarloosbare kans hebben op het genereren van bodemtrillingen. Dit, terwijl het eerste winningsplan beschrijft, dat er een kans op beven is van 42% voor bevingen groter dan M2.5. Het is voor de bewoners van het productiegebied moeilijk te bevatten, dat er bij een lagere hoeveelheid geproduceerd gas een kans op beven van 42% is, terwijl die kans bij een grotere en snellere gasproductie verwaarloosbaar zou zijn. Waarbij dan komt dat volgens de tijdelijke leidraad door Vermillion uitgevoerde Seismische Risico Analyse van zowel het eerdere winningsplan als het nu gewijzigde winningsplan, beide resulteren in een risicocategorie I. Er ontstaat bij indiener grote twijfel over

			de gebruikte methoden, modellen, interpretaties en gehanteerde normen. Indiener stelt dat bij nieuwe geologische interpretaties en een meer definitieve leidraad of nieuwere meer complexe modellen, de kans op bevingen in dit gasveld mogelijk groter worden bij voortschrijdende inzichten en leringen uit de recente aardbevingsgeschiedenis in Groningen vanaf 1959 tot nu toe. Er is veel onbekend. De aangehaalde verklaring dat het verschil in bevingskansen wordt veroorzaakt door de B-factor, een maat voor de breukdichtheid van het reservoir, overtuigt indiener niet omdat dit wellicht een te simplistische uitleg is voor een gecompliceerde gebeurtenis.
		Antwoord	Het verschil in kans op beven wordt veroorzaakt door de B-factor, een maat voor de breukdichtheid van het reservoir, welke in het winningsplan van 2016 berekend werd op 2,11. Hierdoor was het resultaat van de SRA in dat winningsplan ook risicocategorie I, maar met een 42% kans op een geïnduceerde beving en een Mmax van 2.8. Tijdens de eerste jaren van productie heeft Vermilion meer kennis gekregen over de geologische interpretatie van de ondergrond ter plaatse van het gasveld Diever. Deze kennis heeft geleid tot een wijziging van het winningsplan waarin beschreven is dat door een andere oriëntering (schuinteligging) van het gasveld het gashoudend gedeelte van het gasveld groter is dan gedacht waardoor er meer gas kan worden gewonnen dan waarvan werd uitgegaan in het eerdere winningsplan. Het grensvlak tussen het gashoudend gedeelte en de breuken is kleiner als gevolg van het verschuiven van de gas-water contact dieptecontour, waardoor de B-factor op 0.67 berekend is. De minister stelt op basis van de seismische risicoanalyse in beide winningsplan en de adviezen van TNO, vast dat het gasveld Diever in risicocategorie I, de laagste categorie, valt voor zowel het winningsplan 2016 als het voorliggende winningsplan. De kans op schade ten gevolge van de gaswinning is zodoende zeer klein. Het veld heeft op grond van de meest recente kennis een verwaarloosbare kans op beven. De minister stelt dat het gegeven dat de leidraad tijdelijk is geen reden is om deze niet te hanteren. De minister stelt vast dat zich in de praktijk geen bevingen hebben voorgedaan bij velden met een verwaarloosbare kans op beven op grond van de DHAIIS-methode.
3c	0012, 0013, 0022	Zienswijze	Indieners stellen dat het seismisch risico in het winningsplan 2016 is berekend op een zeer reële kans op een beving van 42% met een magnitude hoger dan 2.5 op de schaal van Richter. Ter zitting heeft indiener onweersproken gesteld dat de inzichten betreffende versnelde gaswinning en seismische gevolgen sinds 2016 zijn gewijzigd, zodanig dat thans wel wordt uitgegaan van een relatie tussen de snelheid van winning en de mate van seismisch risico. Echter terwijl de minister dit gebrek nader dient te onderbouwen, is het seismisch risico in het voorliggende instemmingsbesluit zelfs gewijzigd naar een verwaarloosbare kans op beving.
		Antwoord	De snelheid van winnen voor kleine velden heeft geen verband met de grootte van de risico's. In het winningsplan staat een aantal scenario's van mogelijke productievolumes, en een verwachting

			<p>van wat het hoge productiescenario aan bodembeweging kan veroorzaken. De bodembeweging wordt beoordeeld op basis van de totale drukdaling in het veld.</p> <p>De snelheid van winnen is geen onderdeel van de berekeningen in een winningsplan. De parameters waarop een winningsplan kleine velden wordt beoordeeld - de bodemdaling, de maximale sterkte van een mogelijke aardbeving, en de effecten daarvan op de omgeving – zijn namelijk onafhankelijk van de snelheid van winnen.</p> <p>Er is ten opzichte van het vigerend winningsplan meer bekend over de eigenschappen van het gasveld Diever. In het gewijzigde winningsplan is de SRA geactualiseerd op basis van de meest actuele kennis. Daaruit is naar voren gekomen dat de kans op beven door de gaswinning uit het gasveld Diever verwaarloosbaar is, ook in het geval van een hoger gasgehalte het reservoir gas. SodM en TNO hebben in het advies op het gewijzigd winningsplan ingestemd met de resultaten van de geactualiseerde SRA. De kans op bevingen door gaswinning uit het gasveld Diever is derhalve lager dan werd aangenomen bij de beoordeling van het vigerend winningsplan. De snelheid van productie uit het gasveld Diever heeft geen effect op het seismisch risico.</p>
3d	0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026	Zienswijze	<p>Indieners stellen dat de kans op beven in het vorige winningsplan 42% was. Deze is nu opnieuw berekend en ondanks de verhoging van de productiecapaciteit naar 1,5 miljoen Nm³/dag stelt Vermilion dat de kans op seismiciteit is afgenomen. De wijziging van de gekozen parameters wordt onvoldoende verklaard.</p>
		Antwoord	<p>De minister stelt dat uitkomst van de SRA in dit winningsplan anders is dan in het winningsplan 2016. Het verschil wordt veroorzaakt door de B-factor, een maat voor de breukdichtheid van het reservoir, welke in het winningsplan van 2016 berekend werd op 2,11. Hierdoor was het resultaat van de SRA in dat winningsplan ook risicocategorie I, maar met een 42% kans op een geïnduceerde beving en een Mmax van 2.8. Tijdens de eerste jaren van productie heeft Vermilion meer kennis gekregen over de geologische interpretatie van de ondergrond ter plaatse van het gasveld Diever. Deze kennis heeft geleid tot een wijziging van het winningsplan waarin beschreven is dat door een andere oriëntering (schuinteligging) van het gasveld het gashoudend gedeelte van het gasveld groter is dan gedacht waardoor er meer gas kan worden gewonnen dan waarvan werd uitgegaan in het eerdere winningsplan. Het grensvlak tussen het gashoudend gedeelte en de breuken is kleiner als gevolg van het verschuiven van de gas-water contact dieptecontour, waardoor de B-factor op 0.67 berekend is. De SRA van beide winningsplannen resulteert dus in een risicocategorie I.</p>
3e	0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026	Zienswijze	<p>Indieners stellen dat niet bepaald kan worden of het bij een gemeten bodemtrilling gaat om een bodemtrilling veroorzaakt door het gasveld Diever of niet, omdat dit meetstation te ver afstaat van de het volgende meetstation waardoor de nauwkeurigheid pas vanaf bodemtrillingen vanaf 1.5 M geregistreerd kunnen worden. Indieners stellen dat het voor belanghebbenden belangrijk is</p>

			dat er nauwkeurig wordt gedocumenteerd hoe de ontwikkeling van seismiciteit in het veld Diever zich opbouwt. Indieners stellen dat dit niet gedaan wordt en daardoor is de wijze waarop het advies ten aanzien van bodemtrillingen gedaan wordt onvoldoende onderbouwd.
		Antwoord	Een bodemtrilling verschillende oorzaken kan hebben. Seismische monitoringstations bestaan uit een gefoon en zijn geïnstalleerd boven en in de nabijheid van gasvelden en staan met een online verbinding in contact met het KNMI. Een gefoon wordt op verschillende dieptes onder het aardoppervlak aangebracht. Geregistreerde aardbevingen worden automatisch vermeld op de website van KNMI. Na interpretatie van de gegevens door de specialisten van het KNMI kan een kleine aanpassing van de sterkte en/of locatie plaatsvinden. De locatiedrempel is een maat voor de gevoeligheid van het netwerk. Deze drempel geeft de laagste aardbevingsmagnitude waarbij de locatie van de beving nog bepaald kan worden, de beving is dan door ten minste 3 monitoringstations waargenomen. Voor het gasveld Diever ligt de locatiedrempel tussen magnitude 1,0 en 1,5. Alle gefoons die de afgelopen jaren zijn geïnstalleerd zijn aan het maaiveld uitgerust met een versnellingsmeter. Deze versnellingsmeters geven informatie over de aardbevingsgolven aan het aardoppervlak. De groundbeweging aan het oppervlak zegt iets over de mogelijke gevolgen van aardbevingen. Door een netwerk van versnellingsmeters aan te leggen is het eveneens mogelijk om de oorzaak van de beving te lokaliseren. Omdat het gasveld Diever een verwaarloosbare kans op een beving kent en het netwerk reeds is uitgebreid stelt de minister dat er geen verdere uitbreiding vereist is, zoals indieners stellen. Daar komt bij dat het KNMI-netwerk in staat is om trillingen vanaf 1.5 op de schaal van Richter te localiseren en er zich geen gasvelden van andere operators in de buurt bevinden. De Tcbb bevestigt in haar advies dat zij het bestaande seismische netwerk van het KNMI voldoende acht voor de monitoring van seismische activiteit in het gasveld Diever. Een aantal meetstations zijn in de omgeving bijgeplaatst en aangesloten op het KNMI-meetnetwerk. Daarvan is genoemd station bij Kallenkote reeds zichtbaar op de KNMI-website.
3f	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat de E-factor in het vigerende winningsplan 1,61 is en in het voorliggende winningsplan 1,79.
		Antwoord	Vermillion heeft tijdens de eerste jaren van productie meer kennis gekregen over de verhouding tussen de stijfheidsmoduli van de overburden -en het reservoirgesteente. Op basis van deze informatie is de netto dikte 34.7 meter van de Slochteren en Ten Boer-formatie bepaald. Aangenomen is dat productie plaatsvindt uit deze volledige lagen. De gesteente-stijfheid is verwerkt in de E factor, die is berekend op 1.79. De berekening voor de E-factor in het vigerend winningsplan is gebaseerd op metingen in de put GSB-01 op de mijnbouwlocatie nabij Geesbrug en de put WIT-03 op de mijnbouwlocatie nabij Witten. De berekening van het nieuwe winningsplan is gebaseerd op metingen in de put Diever-02 nabij Wapse. Aangezien dit de put is waarvandaan gas wordt geproduceerd uit het gasveld Diever, geven deze metingen een

			nauwkeurigere berekening van de E-factor van het gasveld Diever. TNO heeft de SRA waarin deze E-factor wordt gebruikt gecontroleerd en heeft ingestemd met de resultaten.
3g	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat in de B-factor berekening in het vigerende winningsplan wordt uitgegaan van een totale breuklengte van 9.000 m. In het voorliggende winningsplan is deze totale breuklengte vrijwel gehalveerd naar 4.800 m.
		Antwoord	Sinds de start van de winning heeft Vermilion meer kennis gekregen van de ondergrond ter plaatse van het gasveld Diever. Hierin is het grensvlak tussen het gashoudend gedeelte en de breuken kleiner als gevolg van het verschuiven van de gaswatercontactcontour. Doordat er meer kennis is vergaard over de ligging van gasveld Diever heeft Vermilion kunnen vaststellen dat er het gasveld gunstiger ligt ten opzichte van breuken in het veld waardoor de totale breuklengte is afgenomen van 9000 m naar 4800 m. TNO heeft aangegeven dat er in het eerste winningsplan breuken zijn meegenomen die zich naar nu blijkt onder het gas-water contact bevinden.
3h	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat gasveld Diever niet in de klasse reële kans op een beving ingedeeld wordt maar in de klasse verwaarloosbare kans op beving omdat er nieuwe geologische interpretaties van het gasveld en nieuwe inzichten zijn. Indiener stelt dat niet is aangetoond dat de in 2016 gehanteerde gegevens onjuist zijn of buiten beschouwing moeten worden gelaten.
		Antwoord	De minister stelt dat de in 2016 gehanteerde gegevens op basis van de destijds beschikbare kennis juist zijn gehanteerd. Tijdens de eerste jaren van productie heeft Vermilion echter meer kennis gekregen over de ligging van het veld. Deze kennis heeft geleid tot een wijziging van het winningsplan.
3i	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat ondanks dat er zich geen bevingen hebben voorgedaan in kleine velden de maximale magnitude berekening moet worden uitgevoerd.
		Antwoord	De minister verwijst hiervoor naar de Methodiek voor risicoanalyse omtrent geïnduceerde bevingen door gaswinning, welke is opgesteld door SodM. Conform deze methodiek bepaalt Vermilion het potentiële vermogen van het gasveld om aardbevingen te genereren. In de studie 'Deterministische hazard analyse voor geïnduceerde seismiciteit in Nederland' zijn, op basis van historische waarnemingen, statistische correlaties bepaald tussen parameters voor veld- en productiekenmerken en het optreden van geïnduceerde bevingen. Op basis van deze correlaties kan de waarschijnlijkheid dat bevingen geïnduceerd worden door gasproductie, worden bepaald. Voor velden die op basis van deze berekeningen een verwaarloosbare kans hebben om geïnduceerde bevingen te genereren zijn geen aanvullende onderzoekstappen noodzakelijk en volstaat monitoring d.m.v. het bestaande KNMI netwerk. De maximale magnitude berekening hoeft niet voor deze velden, zoals gasveld Diever, te worden uitgevoerd op grond van parameters voor veld- en productiekenmerken. Indien een klein veld overeenkomsten vertoont met kleine velden waar bevingen hebben voorgedaan moet een berekening van de maximale magnitude van een mogelijke beving worden uitgevoerd. Hiervan is bij het gasveld Diever geen sprake.

3j	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat ondanks de grotere winbare hoeveelheden gas wordt gerekend met een lagere waarde voor de dikte van het gasveld ten opzichte van 2016.
		Antwoord	De hoeveelheid winbaar gas is niet enkel afhankelijk van de dikte van het gasveld. Maar ook van de porositeit, saturatie en doorlaatbaarheid van het reservoirgesteente. Vermilion heeft sinds de start van de winning meer kennis van de eigenschappen van het gasveld Diever verkregen, waaruit blijkt dat het gashoudende deel van het reservoir groter blijkt te zijn.
3k	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat er voor de bodemdaling prognose en de Mmax berekening niet wordt uitgegaan van dezelfde waarde voor Poisson's ratio. Volgens indiener klopt dat niet.
		Antwoord	De minister stelt dat het gasveld Diever een verwaarloosbare kans op beven heeft, waardoor een Mmax berekening in dit winningsplan niet is berekend.
3l	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat ten aanzien van de aardbeving van 2.8 op de schaal van Richter in 2009 nabij de Hoeve de oorzaak is gelegen in de afvalwaterinjecties in veld Weststellingwerf die plaatsvonden via de put nabij Noordwolde. Dit is volgens indiener een na-ijleffect omdat in 2007 de afvalwaterinjecties in dit veld zouden zijn beëindigd, volgens de gegevens op www.nlog.nl . Indiener stelt dat er sprake is van een vergroot seismisch risico door de hervatte afvalwaterinjecties in de put nabij Nijensleek.
		Antwoord	In deze procedure staat de beoordeling van het winningsplan en de gevolgen van de gaswinning Diever ter beoordeling. Er is geen sprake van een vergroot seismisch risico van het gasveld Diever door de hervatte afvalwaterinjecties in de put nabij Nijensleek. Ten overvloede stelt de minister vast dat de waterinjectie in de put Weststellingwerf-01 is gestart in januari 2007. De waterinjectie is beëindigd in 2012. De minister merkt op dat, in tegenstelling tot de productiecijfers, er geen verplichting geldt om de hoeveelheid geïnjecteerd water ter publicatie op www.nlog.nl aan TNO aan te bieden. De gegevens op www.nlog.nl ten aanzien van waterinjectie zijn daarom niet per se volledig. Operators dienen de hoeveelheid geïnjecteerd water wel te melden aan SodM. Omdat de beving bij De Hoeve plaatsvond tijdens de waterinjectie in Weststellingwerf is er geen sprake van dat de beving het gevolg is van een na-ijleffect.
3m	0022	Zienswijze	Indiener vraagt zich af of voldoende rekening is gehouden met de zogeheten na-ijleffecten van de gaswinning in veld Diever.
		Antwoord	In de SRA-methodiek wordt rekening gehouden met de kans op beven van het gasveld. Hierin wordt tevens rekening gehouden met na-ijleffecten. De kans op beven is verwaarloosbaar. De kans op beven na afloop van de winning is daarom eveneens verwaarloosbaar. Voor zover het gaat om 'na-ijleffecten' bodemdaling, geldt dat het feit dat bodemdaling zich pas na verloop van tijd openbaart en ook na stopzetting van de winning nog najilt, een vast gegeven is waarmee rekening is gehouden in de verwachte maximale bodemdaling.

3n	0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026	Zienswijze	Indieners stellen dat op geringe afstand meerdere kleine gaswinningsvelden liggen, hetzij reeds in productie genomen hetzij nog plannen voor in productie name. Indieners stellen dat het inschatten van risico's ten aanzien van bodemtrillingen in zijn geheel beoordeeld dient te worden door SodM en TNO. Er is geen onderzoek gedaan naar de samenhang tussen omliggende kleine velden onderling en de samenhang met het Groningerveld.
		Antwoord	Voor wat betreft bodemdaling wordt de afzonderlijke daling die elk veld veroorzaakt op een bepaalde plek bij elkaar opgeteld. De cumulatieve effecten van de bodemdaling worden beoordeeld. Het seismisch risico zoals bepaald voor de kleine velden (kans op beven en de maximale beving) kan niet bij elkaar opgeteld worden. Het veld met het grootste seismisch risico bepaalt wat de kans op een beving is en wat de maximale beving kan zijn in dat gebied. Een onderzoek naar samenhang tussen kleine velden en specifiek het Groningerveld acht de minister niet zinvol in het kader van het seismisch risico.
		Conclusie	De zienswijzen met betrekking tot bodemtrilling geven geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit met het winningsplan Diever te wijzigen.

4			<i>Schade door bodembeweging</i>
4a	R018	Zienswijze	De provincie Drenthe stelt dat een spoedige implementatie van het landelijk Protocol mijnbouwschade nodig is. De minister gaf in de informatie aan de Tweede Kamer over het advies van de Tcbb over de landelijke aanpak voor de afhandeling van mijnbouwschade aan, dat de minister van plan is voor de zomer tot appreciatie te komen. Graag wijst de provincie Drenthe erop dat zij al jarenlang aandacht vraagt voor een onafhankelijke afhandeling van alle mijnbouwschade voor heel Nederland en dat de gevoelde urgentie met elk nieuw winningsplan toeneemt.
		Antwoord	De minister heeft 8 juli 2019 zijn appreciatie van het Tcbb advies over de Landelijke Aanpak Afhandeling Mijnbouwschade en Schadeprotocol Gaswinning uit Kleine Velden op land aan de Tweede Kamer verzonden (Kamerstukken II 2018-2019, 32849, nr. 188). De minister is het eens met het advies van de Tcbb om een Commissie Mijnbouwschade in te stellen met als taak de onafhankelijke afhandeling te borgen van alle mijnbouwschades in Nederland, met uitzondering van de schades door de gaswinning Groningen. De minister onderschrijft het uitgangspunt dat alle meldingen van mijnbouwschade op uniforme wijze worden afgehandeld, onafhankelijk van het type mijnbouwactiviteit en de woonplaats van betrokkenen. De minister neemt de algemene strekking van het Tcbb-advies om schademeldingen in verband met de betreffende aardbeving door de Commissie Mijnbouwschade in behandeling te nemen indien de schadelocatie binnen het beoordelingsgebied ligt. Zoals de Tcbb opmerkt, zet de minister nadrukkelijk in op een betere communicatie met inwoners en lokale overheden over mijnbouwactiviteiten in hun omgeving.

4b	R019	Zienswijze	De minister stelt dat de kleine velden niet of nauwelijks risico's opleveren maar de gemeente Westerveld vindt het onverantwoord dat de minister doorgaat met gaswinning zonder goede randvoorwaarden. Zo is er nog steeds geen onafhankelijk schade protocol kleine velden. In de brief van 21 mei 2019 geeft de minister zelfs aan dat dit schadeprotocol nog langer op zich laat wachten aangezien de minister ook andere mijnbouwactiviteiten erbij wilt betrekken.
		Antwoord	De minister heeft 8 juli 2019 zijn appreciatie van het Tcbb advies over de Landelijke Aanpak Afhandeling Mijnbouwschade en Schadeprotocol Gaswinning uit Kleine Velden op land aan de Tweede Kamer verzonden (Kamerstukken II 2018-2019, 32849, nr. 188). De minister heeft hierin aangegeven dat de gevraagde en verkregen consultatiereacties van VNG, IPO en NOGEPA alle in algemene zin positief zijn over het Tcbb advies. De minister streeft ernaar om voor einde van het jaar alle relevante elementen te hebben uitgewerkt. De minister verwacht na de zomer overeenstemming te bereiken met alle betrokkenen en dit vast te leggen in een schadeprotocol voor de gaswinning uit kleine velden, waaronder het gasveld Diever. De minister stelt dat er voldoende randvoorwaarden worden gesteld aan de gaswinning. In dit verband wijst de minister erop dat Vermilion op grond van artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek ook nu reeds aansprakelijk is voor schade ten gevolge van de gaswinning.
4c	R019	Zienswijze	De gemeente Westerveld adviseert om naast de al bestaande opdracht voor Vermilion om het KNMI meetnetwerk uit te breiden om het netwerk nog meer te verfijnen en meer stations uit te laten voeren met versnellingsmeters. .
		Antwoord	De minister wijst erop dat de vraag of de mijnbouwactiviteit de oorzaak is van de geconstateerde schade ondanks deze bouwkundige opname onbeantwoord blijft. De Tcbb stelt in haar advies van 8 september 2018 dat een bouwkundige opname aan gebouwen in een effectgebied dan ook maar van beperkte waarde en in het algemeen niet aan te bevelen. Wel acht de Tcbb het zinvol de effecten van mijnbouw die eventueel kunnen leiden tot schade in een gebied, uitgebreider dan nu geschiedt, te monitoren. Dit is met name van belang wanneer de mogelijke effecten van de betreffende mijnbouwactiviteit daar aanleiding toe geven en er te weinig versnellingsmeters in de regio aanwezig zijn. Omdat het gasveld Diever een verwaarloosbare kans op een beving kent en het netwerk reeds in 2019 is uitgebreid stelt de minister dat er geen additionele versnellingsmeters vereist zijn.
4d	R019, 0009, 0015	Zienswijze	Indieners stellen dat er niet ingestemd kan worden met dit nieuwe winningsplan zolang het schadeprotocol voor gaswinning uit kleine velden niet is afgerond.
		Antwoord	De minister heeft 8 juli 2019 zijn appreciatie van het Tcbb advies over de Landelijke Aanpak Afhandeling Mijnbouwschade en Schadeprotocol Gaswinning uit Kleine Velden op land aan de Tweede Kamer verzonden (Kamerstukken II 2018-2019, 32849, nr. 188). De minister streeft ernaar om voor einde van het jaar alle relevante elementen te hebben uitgewerkt. De minister verwacht na de zomer overeenstemming te bereiken met alle betrokkenen en dit vast te leggen

			in een schadeprotocol voor de gaswinning uit kleine velden, waaronder het gasveld Diever. De huidige schaderegeling is voldoende om in te kunnen stemmen met het winningsplan. Dat het landelijk protocol nog niet gereed is, is geen reden dat niet kan worden ingestemd met een winningsplan. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft onder meer in haar uitspraak over het instemmingsbesluit met het winningsplan Oppenhuizen geoordeeld (19 april 2017, ECLI:NL:RVS:2017:1096, r.o.16 e.v.) dat in artikel 6:177, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek is bepaald dat de exploitant van een mijnbouwwerk aansprakelijk is voor schade als gevolg van beweging van de bodem als gevolg van de aanleg of de exploitatie van dat werk. Dit betekent dat Vermilion als zij gebruik maakt van haar vergunning, verplicht is eventuele door die gaswinning veroorzaakte schade te vergoeden. Tevens is er ingevolge artikel 135 van de Mijnbouwwet een Waarborgfonds mijnbouwschade. Op grond van artikel 137 van die wet kan een natuurlijke persoon bij wie schade is opgetreden als gevolg van mijnbouwactiviteiten onder omstandigheden in aanmerking komen voor schadevergoeding ten laste van het waarborgfonds, bijvoorbeeld als de betrokken mijnbouwondernemer failliet is verklaard of heeft opgehouden te bestaan. Gelet op deze wettelijke regelingen is voorzien in een adequate vergoeding van eventuele schade als gevolg van de gaswinning.
4e	0002, 0003, 0004, 0007	Zienswijze	Indieners stellen dat in een omtrek van circa 30 kilometer rondom Diever zich 5-6 boorlocaties bevinden, die allen dezelfde ondergrond hebben, namelijk veengrond. Indien, de boorlocaties geschakeld of enkelvoudig, gas gaan trekken ontstaat er in de bodem een enorme commotie waardoor het scheuren van woningen en gebouwen, grote vormen kan aannemen. Intussen zijn er reeds scheuren en barsten in woningen vastgesteld.
		Antwoord	De minister stelt dat veenlagen, die naast kleilagen ook in het gebied aanwezig zijn, een opslingerend effect kunnen hebben. Echter omdat de kans op bevingen verwaarloosbaar is, is de kans dat dit effect optreedt ook verwaarloosbaar en wordt er geen schade aan gebouwen verwacht. Er zijn bij de minister noch bij Vermilion meldingen van schade bekend als gevolg van de gaswinning Diever. Er hebben zich bovendien geen trillingen als gevolg van gaswinning uit gasveld Diever voorgedaan. Uit de laatste bodemdalingmetingen in 2017 bleek dat er nog geen significante bodemdaling nabij Diever . De minister verwijst hierbij naar het Meetregister bij het meetplan Diever-Eesveen, dat is in te zien via www.nlog.nl/diever . De kans op schade als gevolg van deze bodemdaling is beperkt. Er is slechts sprake van cumulatie van bodemdaling aan de randen van de bodemdalingsskom. Deze cummulatie leidt niet tot een andere beoordeling van de effecten.
4f	0005	Zienswijze	Indiener is van mening dat Vermilion voor onbeperkte tijd aansprakelijk is voor eventuele schade en voor de afhandeling hiervan verantwoordelijk is en dat Vermilion hiervoor een bedrag moet reserveren.

		Antwoord	De minister stelt dat in artikel 6:177, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek is bepaald dat de Vermilion aansprakelijk is voor schade als gevolg van beweging van de bodem door de gaswinning bij Diever. Dit betekent dat Vermilion verplicht is eventuele door die gaswinning veroorzaakte schade te vergoeden. Tevens is er ingevolge artikel 135 van de Mijnbouwwet een Waarborgfonds mijnbouwschade. Op grond van artikel 137 van die wet kan een natuurlijke persoon bij wie schade is opgetreden als gevolg van mijnbouwactiviteiten in aanmerking komen voor schadevergoeding ten laste van het waarborgfonds, bijvoorbeeld als Vermilion failliet is verklaard of heeft opgehouden te bestaan. Het is aan Vermilion om hiervoor een bedrag te reserveren en geen reden om een voorschrift hierover op te nemen in het winningsplan.
4g	0005	Zienswijze	Indiener stelt dat als er in de toekomst schade ontstaat en Vermilion het gasveld heeft uitgeput en verlaten, indiener dan voor de schade van de gaswinning zal opdraaien.
		Antwoord	De minister stelt dat de verwachte bodemdaling gering is en naar verwachting niet tot schade aan bebouwing leidt. De minister stelt op basis van het winningsplan en het advies van TNO, vast dat het gasveld in risicocategorie I valt. De kans op schade ten gevolge van de gaswinning is zodoende zeer klein. De minister stelt dat in artikel 6:177, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek is bepaald dat de Vermilion aansprakelijk is, mocht er desondanks schade optreden als gevolg van de gaswinning bij Diever. Dit betekent dat Vermilion verplicht is eventuele door die gaswinning veroorzaakte schade te vergoeden. Tevens is er ingevolge artikel 135 van de Mijnbouwwet een Waarborgfonds mijnbouwschade. Op grond van artikel 137 van die wet kan een natuurlijke persoon bij wie schade is opgetreden als gevolg van mijnbouwactiviteiten in aanmerking komen voor schadevergoeding ten laste van het waarborgfonds, bijvoorbeeld als Vermilion failliet is verklaard of heeft opgehouden te bestaan.
4h	0006	Zienswijze	Indiener maakt zich zorgen over de inadequate afhandeling van eventuele schade aan de woning.
		Antwoord	De minister stelt dat in artikel 6:177, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek is bepaald dat de exploitant van een mijnbouwwerk aansprakelijk is voor schade als gevolg van beweging van de bodem als gevolg van de aanleg of de exploitatie van dat werk. Dit betekent dat Vermilion als zij gebruik maakt van haar vergunning, verplicht is eventuele door die gaswinning veroorzaakte schade te vergoeden. Indien nodig kan een gedupeerde een beroep doen op de Tcbb voor het aantonen van het oorzakelijk verband tussen schade en gaswinning. Tevens is er ingevolge artikel 135 van de Mijnbouwwet een Waarborgfonds mijnbouwschade. Op grond van artikel 137 van die wet kan een natuurlijke persoon bij wie schade is opgetreden als gevolg van mijnbouwactiviteiten onder omstandigheden in aanmerking komen voor schadevergoeding ten laste van het waarborgfonds, bijvoorbeeld als de betrokken mijnbouwondernemer failliet is verklaard of heeft opgehouden te bestaan. Gelet op deze wettelijke regelingen is voorzien in een adequate vergoeding van eventuele schade als gevolg van de gaswinning. De minister is

			voornemens een schadeprotocol voor de gaswinning uit kleine velden vast te stellen, waaronder het gasveld Diever.
4i	0008	Zienswijze	Indiener stelt dat belang van omwonenden over het hoofd gezien is, want er zijn risico's aan de gaswinning verbonden voor de bewoners in de omgeving.
		Antwoord	De risico's voor omwonenden zijn bij de toetsing van het winningsplan afgewogen. De verwachte bodemdaling is gering en leidt naar verwachting niet tot schade aan bebouwing. De minister stelt op basis van het winningsplan en het advies van TNO, vast dat het gasveld in risicocategorie I valt. De kans op schade ten gevolge van de gaswinning is zodoende zeer klein.
4j	0008	Zienswijze	Indiener vreest dat onroerend goed bezit in waarde daalt.
		Antwoord	De kans op geïnduceerde bevingen en schade als gevolg daarvan is in Diever verwaarloosbaar. Ten gevolge van de bodemdaling door de gaswinning wordt evenmin schade verwacht. Indien betrokkene toch van mening zijn dat sprake is van een waardedaling van de woning ten gevolge van de gaswinning wijst de minister erop dat eventuele waardedaling van een huis of bedrijfspand door gaswinning kan vallen onder schade door mijnbouw. Vermilion is aansprakelijk voor schade als gevolg van bodembeweging door de gaswinning in Diever (artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek).
4k	0010	Zienswijze	Indiener pleit voor een waarborgfonds waaruit toekomstige schade door de gaswinning wordt gedekt. Dit fonds moet worden gevormd uit stortingen van Vermilion ter hoogte van bijvoorbeeld 1 procent van de opbrengst in geld van het winningsresultaat dat Vermilion behaalt. Dit fonds moet in de vorm van een derdenrekening onafhankelijk van Vermilion worden beheerd. Vijftientig jaar na beëindiging van de winning door Vermilion kan het waarborgfonds worden geliquideerd en de resterende baten aan Vermilion worden teruggegeven.
		Antwoord	De minister zal een onafhankelijk schadeprotocol voor kleine velden vaststellen en een landelijke commissie mijnbouwschade instellen. Wanneer dit schadeprotocol voor de kleine velden gereed is, zal het ook van toepassing zijn op Diever. In de brief van de minister van 8 juli 2019 (vergaderjaar 2018/19, 32 849 nr. 188) waarin de minister aangeeft in de verdere uitwerking van uniform landelijk schade-afhandeling ook in te willen gaan op de herijking van het Waarborgfonds mijnbouwschade en het verzoek vanuit de regio om een apart schadefonds. Wanneer een oorzakelijk verband tussen de schade en de gaswinning van Vermilion wordt vastgesteld, moet Vermilion deze schade vergoeden (artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek). Zou Vermilion hier niet (meer) toe in staat zijn, dan vindt vergoeding plaats uit het Waarborgfonds mijnbouwschade. Op grond van artikel 137 van de Mijnbouwwet kan een natuurlijke persoon bij wie schade is opgetreden als gevolg van mijnbouwactiviteiten onder omstandigheden in aanmerking komen voor schadevergoeding ten laste van het waarborgfonds, bijvoorbeeld als de betrokken mijnbouwondernemer failliet is

			verklaard of heeft opgehouden te bestaan. Gelet op deze wettelijke regelingen is voorzien in een waarborgfonds en hoeft hierover geen voorschrift te worden opgenomen in dit instemmingsbesluit.
4l	0010	Zienswijze	Indiener pleit er voor dat de overheid de bezitters van onroerend goed in het winningsgebied stimuleert om periodiek, bijvoorbeeld om de vijf jaar een foto maken van schade aan hun bezit en dat deze foto's als bewijs worden erkend en mee worden genomen in de besluitvorming. Mocht na onderzoek door de daartoe ingestelde commissie blijken dat de schade aan het onroerend goed, ongeacht of dit particulier of een bedrijf is, niet door Vermilion is veroorzaakt, maar bijvoorbeeld door het waterleidingbedrijf, dan dient het waterbedrijf deze schade te vergoeden. De commissie die de schade onderzoekt, dient zich te richten op het vinden van de oorzaak van de schade, ongeacht of die door Vermilion of door een andere openbare organisatie is veroorzaakt.
		Antwoord	De minister wijst erop dat een foto enkel zichtbare schade laat zien ten opzichte van de vorige foto, maar geen oorzaak aantoon van eventuele schade. Wanneer een oorzakelijk verband tussen de schade en de gaswinning van Vermilion wordt vastgesteld, moet Vermilion deze schade moet vergoeden (artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek). Wanneer een schade een andere oorzaak heeft, moet de veroorzaker deze schade vergoeden. De minister zal een onafhankelijk schadeprotocol voor kleine velden vaststellen en een landelijke commissie mijnbouwschade instellen voor het vormen van een oordeel over een ingediende schadeclaim, over de aanspraak op vergoeding en over de omvang van de door de mijnbouwonderneming uit te keren schadevergoeding. Een commissie die de oorzaak van schade aan woningen in algemene zin onderzoekt is niet aan de orde. In deze procedure wordt enkel het winningsplan Diever beoordeeld.
4m	0012	Zienswijze	Indiener stelt dat voor zowel bodemdaling als bodemtrillingen geen significante impact wordt verwacht. Mochten omwonenden toch een effect of schade ondervinden, dan kan dat gemeld worden bij Vermilion. Hier wordt niet gesproken over planschade waar indiener wel voor in aanmerking wil komen. Huizen in Groningen blijken onverkooptbaar te zijn geworden door de schade van gaswinning en dat is op een andere wijze gebeurd dan fracken. Over fracken zijn veel rapporten opgesteld waarin de schadelijkheid ervan wordt geduid.
		Antwoord	. Planschade kan onder bepaalde voorwaarden worden toegekend wanneer een huis of een stuk grond minder waard wordt door een planologisch besluit van de overheid. In dit geval gaat het om een plan van een aanvrager waar de minister mee instemt.. Een instemmingsbesluit is geen besluit op grond waarvan planschade kan worden toegekend. Dit doet evenwel niet af aan het feit dat Vermilion aansprakelijk is voor schade ten gevolge van de gaswinning. Waardedaling van woningen ten gevolge van de gaswinning zou daar ook onder kunnen vallen. De minister benadrukt evenwel dat ten gevolge van de gaswinning geen schade aan gebouwen wordt

			verwacht. De minister constateert verder dat fracking geen deel uitmaakt van het winningsplan, zodat fracking op grond van dit winningsplan niet is toegestaan
4n	0012	Zienswijze	Indiener stelt dat na het stoppen van de gaswinning de bodemdaling en bodemtrillingen niet te stoppen blijken te zijn. In het winningsplan staat dat bij de effecten die aan de oppervlakte merkbaar zijn, niet alleen de sterkte en de diepte van de beving een rol spelen, maar ook de samenstelling van de ondiepe ondergrond. Met name bepaalde zand en veen combinaties kunnen extra gevoeligheid veroorzaken. Het Drents Friese Woud waar recreatiewoningen staan, is opgebouwd uit zand en veen grond. Daarom lijkt planschade en een goede regeling bij aardbeving en schade door bodemdaling op voorhand goed geregeld moet zijn voordat de gaswinning plaats kan vinden. Het doorboren van veenlagen kan bodemdaling veroorzaken doordat zuurstof toelating het veen doet slinken.
		Antwoord	In de bodemdalingsprognose en bij de kans op beving als gevolg van de gaswinning Diever wordt rekening gehouden met effecten die na afloop van de winning plaatsvinden. De minister stelt vast dat veenlagen een opslingerend effect kunnen hebben. Echter omdat de kans op bevingen verwaarloosbaar is, is de kans dat dit effect optreedt ook verwaarloosbaar en wordt er geen schade aan recreatiewoningen in het Drents Friese Woud verwacht.. Planschade kan onder bepaalde voorwaarden worden toegekend wanneer een huis of een stuk grond minder waard wordt door een planologisch besluit van de overheid. In dit geval gaat het om een plan van een aanvrager waar de minister mee instemt en is planschade niet aan de orde.
4o	0013	Zienswijze	Indiener stelt dat mocht er schade optreden Vermilion de verplichting heeft die schade te vergoeden. De rechtbank in Den Haag deelt de mening van indiener, dat het voorschrift van de minister ten aanzien van het proces van schademelding en -afhandeling niet duidelijk is en te onbepaald. Er kan niet met een dergelijk voorstel worden volstaan. Ook de komst van een landelijk schadeprotocol en een landelijke schadecommissie leiden niet tot een ander oordeel, aangezien volstrekt onduidelijk is hoelang de verwezenlijkingen hiervan op zich laten wachten. Terwijl de minister bezig is om de gebreken van de huidige winning te motiveren aan de rechtbank, heeft de minister in de tussentijd de onbegrijpelijke beslissing genomen om in deze fase te willen instemmen met een nieuw winningsplan van Vermilion.
		Antwoord	Naar aanleiding van de tussenuitspraak van de rechtbank Den Haag heeft de minister het betreffende voorschrift bij het vigerend instemmingsbesluit gewijzigd. Gelet op artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek en jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft de minister geen eisen gesteld aan de procedure van de schadeafhandeling. De minister merkt op dat de beroepsprocedure tegen het vigerend instemmingsbesluit geen aanleiding is om de beoordeling van het gewijzigde winningsplan voor Diever aan te houden. Het betreffen immers afzonderlijke procedures.

4p	0001, 0011, 0014, 0025, 0026	Zienswijze	Indiener stellen dat in Groningen de gaswinning momenteel in verband met schade door aardbevingen wordt verminderd en in Drenthe wordt de winning opgeschroefd. In Groningen waren er jaren geleden ook allerlei rapporten en voorspellingen, daar is niets van uitgekomen. Indiener gelooft niets van alle rapporten en voorspellingen over bodemdaling, trillingen en aardbevingen. Indiener wordt in Drenthe blootgesteld aan allerlei risico's en dezelfde ellende die ze in Groningen nu hebben.
		Antwoord	De minister stelt dat het stoppen met de gaswinning in Groningen niet wordt opgevangen door meer gaswinning in deze kleinere velden. Dit tekort wordt opgevangen met het importeren van gas en het verlagen van de gasvraag. Zolang en in zoverre dat nodig is om tegemoet te komen aan de Nederlandse gasvraag wil de minister in dat kader gas winnen in eigen land, waar en voor zover dit veilig kan voor bewoners en omgeving (Kamerstukken II 2017-2018, 33529, nr. 469). De gaswinning in Groningen is niet te vergelijken met de gaswinning uit de kleine velden. Een beving ten gevolge van gaswinning ontstaat indien in het gasveld een grote drukdaling optreedt en én in het gasveld breuken liggen. De dikte van het gasveld en de initiële druk evenals de lengte en hoogte van de breuken zijn daarbij bepalend. De omvang van de kleine velden valt in het niet bij de omvang van het gasveld Groningen. De dikte van het gasveld Groningen varieert van 110 en 300 meter. Het gasveld Diever is maximaal 35 meter dik. Daarbij komt dat er breuken in het gasveld Groningen voorkomen die, gelet op de omvang van dit gasveld, langer zijn dan de breuken in de kleine velden. Dat betekent ook dat de maximaal berekende kracht van een beving in Groningen sterker kan en zal zijn dan de maximaal berekende kracht van een beving in een van de kleine velden.
4q	0014	Zienswijze	Indiener stelt dat door alle plannen de huizen hier nu al in waarde zijn gedaald. Indiener stelt dat deze schade moet worden vergoed.
		Antwoord	De minister stelt dat de waarde van een huis een momentopname is. De waarde is onder meer afhankelijk van conjuncturele ontwikkelingen als van het onderhouden van het bouwwerk. Eventuele waardedaling van een huis of bedrijfspand door gaswinning kan vallen onder schade door mijnbouw. Vermilion is aansprakelijk voor schade als gevolg van bodembeweging door de gaswinning in Diever (artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek).
4r	0015	Zienswijze	Vanwege de grote onzekerheden is een goede nulmeting van groot belang bij schadeafwikkeling. Indiener wil daarom dat voorafgaand aan de winning er een nulmeting van woningen wordt gemaakt.
		Antwoord	De minister wijst erop dat de vraag of de mijnbouwactiviteit de oorzaak is van de geconstateerde schade ondanks een nulmeting onbeantwoord blijft. De minister vindt een nulmeting aan gebouwen in een effectgebied dan ook maar van beperkte waarde en in het algemeen niet aan te bevelen. Wel acht de minister het zinvol de effecten van mijnbouw die eventueel kunnen leiden tot schade in een gebied te monitoren. Om het oorzakelijk verband tussen een gebouwschade en

			de mijnbouwactiviteit eenvoudiger te kunnen vaststellen, is de minister in het algemeen voorstander van een uitgebreidere monitoring van bodemtrillingen door versnellingsmeters zodat bij een aardbeving de locatie van de bodemversnellingscontouren in het gebied nauwkeurig geografisch is te duiden (Kamerstukken II 2018-2019, 32849, nr. 156).
4s	0015	Zienswijze	Indiener stelt dat de minister schadevergoeding vanuit het Waarborgfonds mijnbouwschade moet verbreden naar alle rechtspersonen. Indiener wil dat, net als de minister voor het Groningenveld heeft gedaan, het principe van omgekeerde bewijslast geldt voor dit gasveld. Vermilion moet dan dus in geval van schade aantonen dat de schade niet het gevolg is van de gaswinning.
		Antwoord	Voor omwonenden van het Groningen gasveld geldt het wettelijk bewijsvermoeden (wat door derden vaak wordt aangeduid als 'omgekeerde bewijslast'). Voor zover het de Groningse situatie betreft, zijn de omvang van het aantal schadegevallen en de gelijksoortigheid ervan een argument om een bewijsvermoeden in te voeren (Kamerstukken II 2015/2016, 34348, nr. 6). Wellicht ten overvloede wordt opgemerkt dat omkering van bewijslast en verbreding van de schadevergoeding vanuit het Waarborgfonds mijnbouwschade naar alle rechtspersonen alleen bij wet kan worden geregeld en niet door middel van een vergunningvoorschrift.
4t	0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026	Zienswijze	Indiener stellen dat scheuring in de kleilaag veranderingen geeft in het landschap, in de waterhuishouding en aan de historische bebouwing. Deze schade is niet alleen aan panden maar ook aan het landschap. Het winningsplan zou dan ook op bedreigingsrisico van deze cultuurhistorische waarden beoordeeld moeten worden.
		Antwoord	De minister stelt dat de kans op beven als gevolg van gaswinning uit het gasveld Diever verwaarloosbaar is. De kans dat schade aan cultuurhistorische panden en aan het landschap ontstaat is derhalve ook verwaarloosbaar.
4u	0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026	Zienswijze	Indiener stellen dat de in het winningsplan gestelde verwaarloosbare kans op schade door toepassing van de SRA-beslisboom een schematische beoordeling is op de omvang van de economische schade. Iedere kans op schade dient serieus genomen te worden en alles in het werk gesteld om dit zo klein mogelijk te laten zijn en vaststelling van de schade zo eenvoudig mogelijk te maken.
		Antwoord	De in het winningsplan gestelde verwaarloosbare kans op schade door toepassing van de SRA-beslisboom is gebaseerd op de kans op beven op grond van de DHAIS-studie. Deze studie gebruikt gegevens van het KNMI over seismiciteit, drukdata en eigenschappen van het gasveld. Aan de hand van de drukval, stijfheid en breukdichtheid van een gasveld wordt de kans bepaald dat zich, op enig moment gedurende de productie van een gasveld, een beving voordoet. De minister stelt dat de kans op beven als gevolg van gaswinning uit het gasveld Diever verwaarloosbaar is. De kans dat schade aan panden in het gebied ontstaat is derhalve ook verwaarloosbaar. Vermilion is op grond van artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek

			aansprakelijk is voor schade ten gevolge van de gaswinning De minister roept aanvullend voor mijnbouwactiviteiten met uitzondering van het Groningerveld een passende, separate schaderegeling in het leven.
4v	0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026	Zienswijze	Indieners stellen dat de Tcbb in haar advies met betrekking tot bouwkundige opnamen aan de minister van 6 september 2018 stelt dat voor het aantonen van causaal verband tussen mijnbouw en schade een bouwkundige opname nuttig is. De Tcbb acht een bouwkundige opname nuttig voor het geval nadien in de betreffende woning schade ontstaat tijdens of na de uitvoering van mijnbouwactiviteit. In dat geval zal de burger eenvoudiger een mogelijk causaal verband met de mijnbouwactiviteit kunnen aantonen. Een representatieve bouwkundige opname wordt echter afgeraden in dit advies.
		Antwoord	De minister constateert dat de Tcbb in haar advies van 6 september 2018 het volgende heeft opgenomen: "dat het uitvoeren van een bouwkundige opname bij een klein deel van de gebouwen in het effectgebied slechts een zeer beperkte waarde heeft. Vooraf, tussentijds en achteraf uitgevoerde bouwkundige opnamen van een deel van de gebouwen kunnen wel een algemeen beeld geven van het optreden van schade in een effectgebied. Maar voor de beoordeling van schade aan een specifiek gebouw zijn de resultaten van bouwkundige opnamen van andere gebouwen niet bruikbaar om het causaal verband tussen die schade en de mijnbouwactiviteit vast te stellen. De Tcbb vindt daarom het uitvoeren van een representatieve bouwkundige opname voor kleine velden in het algemeen niet aan te bevelen. De Tcbb acht bouwkundige opnamen van alle bouwwerken in een effectgebied disproportioneel. Als er schade wordt geclaimd, dan is er altijd een nadere beoordeling nodig, omdat alleen een bouwkundige opname niet volstaat. Verder zijn bij relatief lange winningsperioden periodieke herhalingen van bouwkundige opnamen nodig. In het kader van de schadeafhandeling vindt de Tcbb een bouwkundige vooropname met herhalingsopnamen daarom niet zinvol. Dit geldt zowel voor een representatieve selectie van gebouwen als voor alle gebouwen in het effectgebied." De minister stelt dat voor het aantonen van causaal verband tussen mijnbouw en schade een bouwkundige opname niet altijd nuttig is. Ten aanzien van het vigerend instemmingsbesluit is in Diever een bouwkundige opname verricht
4w	0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026	Zienswijze	Indieners stellen dat in het najaar van 2018 een representatieve bouwkundige opname in de omgeving is ingezet door Vermilion. Daarbij is niet duidelijk welke panden als referentie pand gelden en wat de waarde is van een dergelijke opname. Indieners willen graag hierover meer informatie. Hoe er met schade wordt omgegaan is niet duidelijk en aan verandering onderhevig.
		Antwoord	De minister stelt dat een representatieve bouwkundige opname in het kader van de gaswinning Diever in de omgeving door Vermilion is uitgevoerd op basis van het instemmingsbesluit (2017). De uitvoering van deze bouwkundige opname is geen onderdeel van dit winningsplan, maar is al eerder verricht. Vermilion is verplicht eventuele door die gaswinning veroorzaakte schade te

			vergoeden. Tevens is er ingevolge artikel 135 van de Mijnbouwwet een Waarborgfonds mijnbouwschade. Op grond van artikel 137 van die wet kan een natuurlijke persoon bij wie schade is opgetreden als gevolg van mijnbouwactiviteiten onder omstandigheden in aanmerking komen voor schadevergoeding ten laste van het waarborgfonds, bijvoorbeeld als de betrokken mijnbouwondernemer failliet is verklaard of heeft opgehouden te bestaan. Gelet op deze wettelijke regelingen is voorzien in een adequate vergoeding van eventuele schade als gevolg van de gaswinning.
4x	0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026	Zienswijze	Indieners stellen dat vooraf aan de winning duidelijk moet zijn of er een waarborgfonds is en hoeveel procent van de omzet in dit schadefonds voor eventueel toekomstige schade wordt gereserveerd. Hierin dient ook verwerkt te worden het aspect van waardevermindering van woningen.
		Antwoord	De minister stelt dat er ingevolge artikel 135 van de Mijnbouwwet een Waarborgfonds mijnbouwschade is. Op grond van artikel 137 van die wet kan een natuurlijke persoon bij wie schade is opgetreden als gevolg van mijnbouwactiviteiten onder omstandigheden in aanmerking komen voor schadevergoeding ten laste van het waarborgfonds, bijvoorbeeld als de betrokken mijnbouwondernemer failliet is verklaard of heeft opgehouden te bestaan. De bijdragen van de mijnbouwsectoren aan dit waarborgfonds is vastgelegd in artikel 121 van het Mijnbouwbesluit. De waarde van een huis is een momentopname. De waarde is onder meer afhankelijk van conjuncturele ontwikkelingen en van het onderhouden van het bouwwerk. Zo kan de waarde van een bouwwerk stijgen in een periode van conjuncturele hoogtij en indien de schade aan het einde van zo'n periode optreedt, zal de waarde van het bouwwerk hoger zijn. Eventuele waardedaling van een woning voor zover veroorzaakt door gaswinning kan vallen onder schade door mijnbouw. Vermilion is aansprakelijk voor schade als gevolg van bodembeweging door de gaswinning in Diever (artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek).
4y	0016, 0021, 0024	Zienswijze	Indieners stellen dat met veiligheid en gezondheid van inwoners in deze regio geen rekening gehouden is in het besluit. Indieners maken zich hier zorgen over.
		Antwoord	De minister heeft het winningsplan beoordeeld op onder meer het belang van de veiligheid voor omwonenden. Vermilion heeft in het winningsplan de maximale bodemdaling beschreven en een seismische risicoanalyse gemaakt. Voor de productie uit het gasveld Diever geldt dat deze valt onder de seismische risicocategorie I (dat is de laagste risicocategorie). Uit de SRA volgt dat de kans op beven verwaarloosbaar is. Mocht er toch een geïnduceerde aardbeving optreden dan is de eventuele schade, zo stelt de Tcbb in haar advies, die daardoor ontstaat voor het merendeel van cosmetische aard met een kleine kans op lichte constructieve schade. Dit betekent dat er minimale veiligheidsrisico's zijn voor de omgeving. De seismische risicoanalyse is door TNO op verzoek van SodM geverifieerd en reëel bevonden. SodM kan zich daarin vinden. Alles overziende

			<p>heeft de minister geconcludeerd dat gaswinning uit het gasveld Diever op een veilige wijze kan plaatsvinden.</p> <p>Indiener wijst op de ongerustheid die zou bestaan bij inwoners en op het gebrek aan draagvlak voor de gaswinning in de gemeente. Deze noties kunnen gezien het geschetste wettelijk kader (artikel 36 van de Mijnbouwwet) niet rechtstreeks een rol spelen bij het instemmingsbesluit. De belangen van de inwoners komen aan de orde bij het belang van de veiligheid en het voorkomen van schade. Zorgen van inwoners is echter niet zonder meer beslissend voor de te maken belangenafweging. De zorgen van inwoners worden serieus genomen. Door het houden van informatieavonden en door het verbeteren van de vindbaarheid van informatie op de websites van TNO en KNMI streeft de minister ernaar om alle beschikbare informatie toegankelijk te maken. Dit geeft omwonenden een beter inzicht waardoor zorgen kunnen worden weg genomen.</p>
4z	0021	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat in het instemmingsbesluit waarborgen ontbreken ten aanzien van de structuur van schademeldingen. In Groningen hebben bewoners zelf moeten zorgen voor gezamenlijke belangenbehartiging. Veelal staan individuele bewoners daar tegenover grootheden die geleden schade bagatelliseren, dan wel iedere relatie tussen schade en gasboringen afwijzen. Indien het risico zo gering is als steeds wordt gesteld, verwachten indieners ook op dit punt ruimhartige toezeggingen van de minister.</p>
		Antwoord	<p>De minister heeft bij brief van 8 juli 2019, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer (vergaderjaar 2018/19, 32 849 nr. 188) het eens te zijn met het advies van de Tcbb om een Commissie Mijnbouwschade in te stellen met als taak de onafhankelijke beoordeling en afhandeling te borgen van alle mijnbouwschades in Nederland, met uitzondering van de schades door de gaswinning Groningen. De minister deelt ook de behoefte aan een adequate uitvoeringsorganisatie ter ondersteuning en onder aansturing van de Commissie Mijnbouwschade, en zal hiervoor ook zorgdragen. De minister zal het reeds bestaande Landelijk Loket Mijnbouwschade omvormen tot het centrale meldpunt van de Commissie Mijnbouwschade en bij betrokken instanties - zoals gemeenten, provincies en waterschappen - hieraan ook een bredere bekendheid geven. Voor burgers die schade willen claimen betekent dit dat zij bij één meldpunt terecht kunnen en zelf niet hoeven na te gaan welke mijnbouwactiviteit mogelijk oorzaak is van hun schade.. Vermilion is op grond van artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek aansprakelijk voor schade ten gevolge van de gaswinning. Deze regeling voldoet. Het instemmingsbesluit is niet de plaats om waarborgen ten aanzien van de structuur van schademeldingen te regelen.</p>
4aa	0021	Zienswijze	<p>Indiener wenst duidelijkheid vóór alles. Indiener willen weten welke criteria zullen worden gehanteerd om schademeldingen af te wijzen en aan welke criteria een schade moet voldoen om te worden toegewezen als schade die het gevolg is van gaswinning.</p>
		Antwoord	<p>De criteria die worden gehanteerd ten aanzien van schademeldingen maken geen onderdeel uit van het instemmingsbesluit. De minister stelt dat door een landelijke schadeafhandeling wordt</p>

			bewerkstelligd dat de ongelijkheid tussen burger en mijnbouwonderneming wordt verminderd en dat een gedupeerde in deze procedure maximaal wordt ontzorgd. Dit gebeurt door het instellen van een onafhankelijke partij die zelf onderzoekt wat de schadeoorzaak is en ook de hoogte van de mijnbouwschade vaststelt. Dit betekent een aanzienlijke verlichting van de vereiste inspanning van de gedupeerde en draagt bij aan zijn ontzorging. In het burgerlijk procesrecht geldt als hoofdregel «Wie stelt, bewijst». Dat betekent dat de gedupeerde die stelt dat een mijnbouwonderneming aansprakelijk is voor de door hem geleden schade ook moet bewijzen dat aan de voorwaarden voor aansprakelijkheid is voldaan. De burger wordt daarin geholpen doordat het bij mijnbouwschade gaat om een risicoaansprakelijkheid. De burger hoeft dus niet de schuld van de mijnbouwonderneming te bewijzen. De burger moet wel bewijzen dat zijn schade een gevolg is van de mijnbouwactiviteiten (causaal verband). De minister verwacht na de zomer een schadeprotocol voor de gaswinning uit kleine velden vast te leggen.
4b	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat naar het oordeel van de rechtbank de procedure van schadeafhandeling onduidelijk is en dat dit gebrek niet kan worden gepasseerd en de minister dit nog nader dient te motiveren. Indiener is van mening dat de minister deze belangen onvoldoende heeft getoetst krachtens art. 9, vijfde lid, Mijnbouwwet. De rechtbank dient eerst uitspraak te doen of de minister het gebrek voldoende hersteld heeft.
		Antwoord	Naar aanleiding van de tussenuitspraak van de rechtbank Den Haag heeft de minister het betreffende voorschrift bij het vigerend instemmingsbesluit gewijzigd. Gelet op artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek en jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft de minister in het voorschrift geen eisen gesteld aan de procedure van de schadeafhandeling. De minister merkt op dat de beroepsprocedure tegen het vigerend instemmingsbesluit geen aanleiding is om de beoordeling van het gewijzigde winningsplan voor Diever aan te houden. Het betreffen immers afzonderlijke procedures. De minister merkt daarnaast op dat het toetsingskader van artikel 9 van de Mijnbouwwet betrekking heeft op opsporings- en winningsvergunningen en niet op instemmingsbesluiten op winningsplannen en bovendien geen vijfde lid kent.
4ac	0025	Zienswijze	Indiener stelt dat de risico's op aardbevingen, bodemdaling en blootstelling aan chemicaliën aan mens en milieu nooit goed ingeschat kunnen worden. Het echte risico is niet in te schatten want de praktijk is veel grilliger dan al de berekeningen. Dit blijkt uit hoe alles in Groningen is verlopen. Wat daar in de praktijk gebeurt, is ook nooit goed ingeschat. Indiener heeft ernstig bezwaar tegen de gaswinning in Diever omdat indiener daar over een maand gaat wonen. Indiener wenst niet aan risico's bloot gesteld te worden.
		Antwoord	De verwachte bodemdaling is gering en leidt naar verwachting niet tot schade aan bebouwing. De minister stelt op basis van het winningsplan en het advies van TNO, vast dat het gasveld in risicocategorie I valt. De kans op bodemtrillingen is verwaarloosbaar. De kans op schade ten

			gevolge van de gaswinning is zodoende zeer klein. De beoordeling van de minister wordt altijd op de worst-case gedaan, dus op het maximale productievolumen en de maximale drukdaling die wordt verwacht. De risico's op aardbevingen, bodemdaling kunnen goed worden ingeschat, zo blijkt uit de bodemdalingmetingen en seismische metingen.
4ad	0026	Zienswijze	Indiener stelt dat veiligheid in het instemmingsbesluit gebaseerd is op verwachtingen en niet op wetenschap. De minister wil dit project laten uitvoeren zonder enige zekerheid aangaande veiligheidsrisico's. Het is onbekend hoeveel materiële schade, hoeveel letselschade en hoeveel doden de minister acceptabel vindt in een periode vanaf nu tot 2130. Indiener heeft tijdens de voorlichtingsavond gesproken met medewerkers van SodM. Die vertelden indiener dat ze geen grote risico's verwachten, maar SodM kan niks garanderen. Geen wetenschap dus maar verwachtingen. Indiener hoort dagelijks verwachtingen over het weer, gebaseerd op allerlei computer berekeningen onder andere van het KNMI. Toch moet indiener helaas vaststellen dat lang niet alle verwachtingen uit komen. Zo geldt dat hier dus ook.
		Antwoord	Het winningsplan is getoetst aan artikel 36, eerste lid, van de Mijnbouwwet. De minister heeft het winningsplan onder meer beoordeeld op veiligheid voor omwonenden en het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan. De verwachte bodemdaling is gering en leidt naar verwachting niet tot schade aan bebouwing. De minister stelt op basis van het winningsplan en de adviezen van SodM en TNO, vast dat het gasveld in risicocategorie I valt. De kans op bodemtrillingen is verwaarloosbaar. De risico's voor de veiligheid voor omwonenden is zeer klein. De kans op schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan ten gevolge van de gaswinning is zodoende zeer klein. Omdat de productie tot en met 2034 plaatsvindt is er geen schade als gevolg van bodembewegingen in 2130 te verwachten. Het potentiële vermogen van het gasveld om aardbevingen te genereren is bepaald met behulp van de DHAS-studie. Op basis van historische waarnemingen worden statistische correlaties bepaald tussen parameters voor veld- en productiekenmerken en het optreden van geïnduceerde bevingen. Op basis van deze correlaties kan de waarschijnlijkheid dat bevingen geïnduceerd worden door gasproductie, worden bepaald. De minister is van oordeel dat de winning op een veilige wijze kan plaatsvinden.
4ae	0026	Zienswijze	Indiener stelt dat het winningsplan grote veiligheidsrisico's met zich meebrengt. De minister en haar adviseurs kijken niet breed genoeg naar de nieuwe ontstane situatie en neigen naar zelfingenomenheid. Tot 1990 werd het verband tussen aardbevingen en gaswinning glashard ontkent door de minister. Nu is bekend dat de aardbevingen met de gasonttrekking te maken hebben. Indiener begrijpt dat dit een uiterst moeilijke materie is. Maar als men dat niet kan overzien, kan men niet het onoverzichtelijke risico nemen.
		Antwoord	Sinds de start van de winning is er steeds meer kennis opgedaan van de effecten van gaswinning. Gaswinning leidt tot drukdaling in het reservoirgesteente. De drukdaling in een

			reservoirgesteente kan zorgen voor spanningen op de breuken in en langs het reservoir. Deze spanningen kunnen leiden tot een plotselinge verplaatsing langs een breuk in de vorm van bodemtrillingen. Deze trillingen zijn soms aan het aardoppervlak te voelen en die kunnen leiden tot schade. De kenmerken van het gasveld Diever zijn echter zodanig dat de kans op beven verwaarloosbaar is. Er wordt ten gevolge van de gaswinning in Diever geen schade verwacht.
4af	0026	Zienswijze	Indiener stelt dat het ontwerp-instemmingsbesluit de schadevaststelling bij Vermilion neerlegt door Vermilion veel ontsnappingsruimte te bieden voor het erkennen van schuld op termijn ingeval van schade. Het vaststellen van schade wordt aan Vermilion overgelaten, maar dient door een onafhankelijke degelijke, deskundige en betrouwbare instelling zonder vriendenlijnen naar Vermilion te geschieden. Door die instelling dient ook een nulmeting aan alle gebouwen in het betrokken gebied met een invloedssfeer van tenminste 15 km vanaf de omranding van de winningsput Wapse te worden uitgevoerd.
		Antwoord	De minister stelt dat Vermilion op grond van artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek aansprakelijk is voor schade ten gevolge van de gaswinning. Dit betreft een adequate schaderegeling. De minister stelt dat de schadeafhandeling in het vast te stellen schadeprotocol onder publieke regie zal worden gerealiseerd. Dit krijgt vorm in een overzichtelijke procedure en een transparante behandeling en beoordeling van schadeclaims door een onafhankelijke en deskundige commissie, de Commissie Mijnbouwschade. In het burgerlijk procesrecht geldt als hoofdregel «Wie stelt, bewijst». Dat betekent dat de gedupeerde die stelt dat een mijnbouwonderneming aansprakelijk is voor de door hem geleden schade ook moet bewijzen dat aan de voorwaarden voor aansprakelijkheid is voldaan. De burger wordt daarin geholpen doordat het bij mijnbouwschade gaat om een risicoaansprakelijkheid. De burger hoeft dus niet de schuld van de mijnbouwonderneming te bewijzen. De burger moet wel bewijzen dat zijn schade een gevolg is van de mijnbouwactiviteiten (causaal verband). De minister wijst erop dat de vraag of de mijnbouwactiviteit de oorzaak is van de geconstateerde schade ondanks een nulmeting onbeantwoord blijft. De Tcbb stelt in haar advies van 8 september 2018 dat een bouwkundige opname aan gebouwen in een effectgebied dan ook maar van beperkte waarde en in het algemeen niet aan te bevelen. Er is naar aanleiding van het voorschrift in het nu geldende instemmingsbesluit een bouwkundige opname gedaan door Vermilion.
4ag	0026	Zienswijze	Indiener stelt dat het instemmingsbesluit geen financieel vangnet bevat voor toekomstige gedupeerden in de vorm van een degelijk en betrouwbaar schadefonds waaruit eventuele toekomstige schades kunnen worden betaald. De minister is in de gelegenheid nu een schadefonds te eisen. Anders ontstaat weer dezelfde ellende als nu in Groningen plaatsvindt. Er dient een schadefonds te komen in de vorm van een stichting die enkel belegd in Nederlandse aandelen. Zowel Vermilion als de minister maken geen deel uit van de stichting. Vermilion en/of de minister doneren wekelijks aan de stichting. De stichting dient direct onder controle van de

			Nederlandse Bank te staan. De inleg van Vermilion en/of de minister dient tenminste € 0,20 per Nm ³ gas te bedragen. De hoeveelheidsmeting gas dient door TNO en SodM nauwkeurig met een maximale afwijking van een half procent te worden gecontroleerd.
		Antwoord	De minister ziet geen aanleiding voor een schadefonds zoals indiener wenst. De minister wijst erop dat ten gevolge van de gaswinning geen schade wordt verwacht. Dit wordt bevestigd door het advies van de Tcbb. Mocht tegen de verwachting in toch schade ontstaan ten gevolge van de gaswinning dat geldt wanneer een oorzakelijk verband tussen de schade en de gaswinning van Vermilion wordt vastgesteld, moet Vermilion deze schade vergoeden (artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek). Zou Vermilion hier niet (meer) toe in staat zijn, dan vindt vergoeding plaats uit het Waarborgfonds mijnbouwschade. Op grond van artikel 137 van die wet kan een natuurlijke persoon bij wie schade is opgetreden als gevolg van mijnbouwactiviteiten onder omstandigheden in aanmerking komen voor schadevergoeding ten laste van het waarborgfonds, bijvoorbeeld als de betrokken mijnbouwondernemer failliet is verklaard of heeft opgehouden te bestaan. Omdat deze verplichtingen direct voortvloeien uit de wet, hoeft hierover geen voorschrift te worden opgenomen in dit instemmingsbesluit.
		Conclusie	De zienswijzen met betrekking tot schade door bodembewegingen geven de minister geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit met het winningsplan Diever te wijzigen.

5			<i>Natuur en milieu</i>
5a	R019, 0001, 0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026	Zienswijze	Indieners stellen dat er onvoldoende aandacht in het instemmingsbesluit is besteed aan de invloed op natuurwaarden in Natura 2000 gebieden. De effecten op natuur en milieu van het kunnen winnen van een grotere hoeveelheid is onterecht niet meegewogen in het instemmingsbesluit.
		Antwoord	Het winningsplan is getoetst aan artikel 36, eerste lid, van de Mijnbouwwet. De uitbreiding van de gaswinning is in het instemmingsbesluit beoordeeld op mogelijke gevolgen voor natuur en milieu. Van de onderdelen die in het winningsplan beoordeeld worden kan het onderdeel bodembeweging mogelijk gevolgen hebben voor natuur en milieu. Bodembeweging is de verzamelnaam voor bodemdaling en bodemtrillingen. Voor wat betreft mogelijke effecten van bodemtrillingen op natuur en milieu kan in algemene zin gesteld worden dat alleen uitzonderlijk zware trillingen gevolgen zouden kunnen hebben voor natuur en milieu. Dat is bij gaswinning uit het gasveld Diever niet aan de orde. De minister stelt in algemene zin dat een effect van bodemdaling zou kunnen zijn dat het grondwaterpeil in relatieve zin wordt beïnvloed, dat wil zeggen dat het water hoger kan komen te staan ten opzichte van het maaiveld. Dit kan leiden tot vernatting en daarmee tot nadelige gevolgen voor natuur en milieu. Het waterschap kan deze gevolgen tegengaan door het waterpeil aan te passen.

			Gezien de geringe bodemdaling die werd verwacht als gevolg van de gaswinning van minder 4 cm in het diepste deel van de bodemdalingsskom, worden er geen effecten op de waterhuishouding als gevolg van de bodemdaling door gaswinning verwacht. Het gasveld Diever strekt zich uit tot Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold en Leggelderveld. In dit Natura 2000-gebied daalt de bodem nog maximaal 3 cm op het diepste punt. Het bodemdalingsverschil binnen de peilvakken ter plaatse van de grondwaterstandafhankelijke vegetatie in het natuurgebied is minder dan 1 cm. Het is de minister niet gebleken dat deze bodemdaling zodanig is dat er nadelige effecten voor natuur en milieu verwacht moeten worden. De bovengrondse effecten van de mijnbouwinstallatie zijn in het kader van de omgevingsvergunning beoordeeld
5b	0011	Zienswijze	Indiener hoorde een onaangename hoge pieptoon nabij de winningslocatie. Indiener kon met de telefoon de toonhoogte meten: 3300Hz. Niemand kon indiener op de infoavond hierover iets vertellen, ook niet of dit voor vogels of andere dieren nadelige effecten heeft.
		Antwoord	De minister stelt dat het aspect geluid onderdeel is van het beoordelingskader van de omgevingsvergunning voor de inrichting Wapse. Voor de inrichting Wapse is 15 juni 2015 een omgevingsvergunning verleend (kenmerk DGETMEM/15053226), welke op 21 juli 2017 is gewijzigd (kenmerk DGETM-EO/17108264). Geluidseffecten van de mijnbouwinstallatie Wapse zijn daarmee reeds afgewogen. Vermilion is ervoor verantwoordelijk, gezien de ligging van het Natura 2000-gebied, na te gaan welke vereiste meldingen of vergunningen benodigd zijn voor het uitvoeren van activiteiten op de inrichting. Het staat Vermilion vrij om een Wet natuurbeschermingsvergunning aan te haken bij de aanvraag om een omgevingsvergunning of om deze apart aan te vragen. Uit de Natuurtoets ten behoeve de oprichtingsvergunning (2015) is overigens gebleken dat een Wet natuurbeschermingsvergunning voor het onderhavige project niet nodig is. In deze procedure zijn de gevolgen voor het Natura 2000-gebied beoordeeld.
5c	0012	Zienswijze	Indiener stelt dat grondwaterwinning plaatsvindt op meer dan 6 km afstand van de Diever locatie, op 30-70m diepte zonder interactie schrijft Vermilion in het rapport. Er zijn rapporten van gas in het drinkwater. Fracken is gesteente breken. Jaar na jaar zou dit weleens anders kunnen breken dan verwacht. De hoge druk en de chemicaliën zullen hun werk doen. De afstand lijkt veel te kort.
		Antwoord	De minister heeft geconstateerd dat het waterwingebied Leggeloo buiten de te verwachten bodemdalingsskom van de gaswinning Diever is gelegen. De minister stelt vast dat de bodemdaling als gevolg van de winning van aardgas uit het gasveld de zandwinning niet beïnvloedt. De minister stelt verder vast dat in het winningsplan is beschreven dat geen fracken wordt toegepast bij de gaswinning Diever. Fracken is op grond van dit winningsplan dan ook niet toegestaan.

5d	0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026	Zienswijze	Indieners stellen dat de kansberekening op nadelige effecten op natuur onvoldoende door het huidige gehanteerde model is berekend en dient herzien te worden in het licht van art. 36 lid 1 van de Mijnbouwwet. Daarnaast is het plan niet beoordeeld ten aanzien van recente uitspraken van de Raad van State inzake Programma Aanpak Stikstof (PAS).
		Antwoord	. De mijnbouwlocatie ligt niet in een Natura 2000-gebied. Het gasveld Diever is deels gelegen onder een Natura 2000-gebied, maar omdat stikstofdepositie een aspect is dat beoordeeld dient te worden in de omgevingsvergunning voor de mijnbouwwinrichting wordt dit niet betrokken bij het besluit omtrent instemming met het gewijzigde winningsplan. Het winningsplan en het instemmingsbesluit zien op de mogelijke gevolgen van bodembeweging voor natuur en milieu. De uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State over het PAS hebben dan ook geen gevolgen voor de beoordeling van het winningsplan.
5e	0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024	Zienswijze	Indieners stellen dat conform de artikelen 34 en 36 van de Mijnbouwwet een ontwerp-instemmingsbesluit wordt begeleid door een paragraaf ter voorkoming van risico's voor veiligheid en milieu. De milieuverontreinigingen als gevolg van de gaswinning laten zich samenvatten in verontreinigingen van de bodem, drinkwater, grondwater en de atmosfeer.
		Antwoord	In paragraaf 5.5 van het instemmingbesluit gaat de minister in op de nadelige effecten voor natuur en milieu. De milieuverontreinigingen die indiener benoemt zijn aspecten die onderdeel zijn van het beoordelingskader van de omgevingsvergunning voor de inrichting Wapse. Voor de inrichting Wapse is 15 juni 2015 een omgevingsvergunning verleend (kenmerk DGETMEM/15053226), welke op 21 juli 2017 is gewijzigd (kenmerk DGETM-EO/17108264). De effecten van milieuverontreinigingen van de mijnbouwwinrichting Wapse zijn daarmee reeds afgewogen.
5f	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat in het voorliggend winningsplan Vermilion een beschrijving geeft van de putopbouw en hoe de integriteit van de put gewaarborgd is. In de praktijk blijkt op meerdere locaties verontreiniging plaats te vinden als gevolg van putlekkages. Vorig jaar bleken twee putten in Drenthe ernstig verontreinigd te zijn. Namelijk de put Anerveen Schuilingsoord nabij Zuidlaren en de put De Wijk 5 nabij Echten.
		Antwoord	Door de opbouw van de put is de integriteit van de put gewaarborgd. De minister wijst erop dat boorgaten worden voorzien van een geschikte stalen verbuizing, over voldoende afstand vastgehecht aan het omliggende gesteente met cement en daarna op deugdelijkheid getest. Zo is een boorgat opgebouwd uit verschillende series van verbuizingen met steeds een kleinere diameter naarmate het boorgat de diepte in gaat. Op geringere dieptes zijn er dus meerdere lagen staal en cement. Op de diepte van het reservoir is er nog maar een enkele gecementeerde stalen verbuizing. De stroming door de put verloopt niet door de verbuizing, maar door een opvoerbuis, die in de put is aangebracht en verankerd aan de verbuizing van de put. Het systeem van verbuizingen, opvoerbuis en cement wordt een put genoemd. Door de aanwezigheid van de

			<p>opvoerbuis en de stalen verbuizingen die aan de buitenkant zijn voorzien van cement kan er geen vloeistof uittreden uit de put en indringen in aardlagen boven het reservoir. Drinkwatervoerende lagen worden beschermd door 2 tot 4 lagen staal en cement. Verontreiniging van watervoerende lagen langs deze route is zodoende uitgesloten omdat de integriteit van de put is gewaarborgd. Er zijn geen lekkages ten gevolge van de gaswinning vanaf de mijnbouwlocatie in Wapse bekend. Afdeling 8.3 van de Mijnbouwregeling (Regels bij aanleg van boorgaten alsmede gebruik en reparatie van putten) stelt zeer gedetailleerde regels en eisen, juist om te waarborgen dat geen enkele lekkage optreedt. Verder zijn alle putten goed bestand tegen de te verwachten effecten van de gaswinning. Met het "well integrity managementsysteem" kan een afwijking in de putten worden aangetoond. Het WIMS vormt een kapstok om een adequaat veiligheidsniveau te bereiken.</p> <p>In de SodM inventarisatie naar de integriteit van onshore putten in Nederland (www.sodm.nl/documenten/rapporten/2019/02/07/de-integriteit-van-onshore-putten-in-nederland) stelt SodM dat het ontwerp van de putten in de gaswinning intrinsiek veilig is doordat de put twee of meer barrières kent. Er zijn geen combinaties van gebreken in de eerste en tweede barrière geconstateerd die tot een substantieel lekpad kunnen leiden. SodM heeft in deze inventarisatie geen putten gevonden die in een onveilige technische staat geproduceerd worden. SodM acht dat de risico's bij de putten goed beheerst zijn. Eventuele gebreken in de gasector worden goed beheerst via de borging van de putintegriteit in het zorgsysteem. SodM houdt intensief toezicht op de integriteit van putten om verontreinigingen te voorkomen. De verontreinigingen waar indiener naar verwijst hebben betrekking op andere gaswinningen dan het gasveld Diever.</p>
5g	0022,	Zienswijze	<p>Indiener verzoekt om, zoals ook in de Nota van Antwoord bij het vigerend instemmingsbesluit is gebeurd, een berekening uit te voeren voor de toekomstige hydrologische situatie met een monitoringsplan zodat negatieve effecten op tijd geconstateerd worden en maatregelen genomen kunnen worden, zoals versnelde afvoer en meer of minder watertoevoer.</p>
		Antwoord	<p>De effecten van de bodemdaling op het oppervlaktewater en grondwater zijn het gevolg van een gecombineerde daling van de bodem en het maaiveld. Indien het waterschap besluit om het waterpeil met de bodemdaling (maximaal 3 cm ten opzichte van 1 januari 2018) mee te laten zakken, dan blijft het waterpeil gelijk en zijn geen effecten te verwachten. Indien het waterschap het huidige peil in NAP blijft hanteren, dan zal het waterpeil met maximaal 3 cm stijgen (ten opzichte van maaiveld). Dat laatste kan leiden tot een afname in de capaciteit van de grondwaterberging. Uitgaande van een totaal oppervlak van de bodemdalingscontour van circa 1.250 ha en een gemiddeld grondwaterpeil van 50 cm ten opzichte van het maaiveld, is er in de huidige situatie een grondwaterberging van circa 6.250.000 m³ aanwezig. In combinatie met een bodemdaling tussen de 3 cm en 1 mm betekent dit een bergingsverlies in de bodem van circa</p>

			63.000 m ³ . Ten opzichte van de huidige waterbergingscapaciteit is dit een afname van ca. 1%. Geconcludeerd kan worden dat de relatieve stijging van het grondwaterpeil in principe tot een afname van de waterberging leidt. Het Waterschap Drents-Overijsselse Delta stelt in haar advies geen significante gevolgen voor het watersysteem te verwachten. Het peil in het aangrenzend natura 2000 gebied Drents-Friese Wold & Leggerderveld kan nu en in de toekomst worden gehandhaafd.
5h	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat zoals ook aangegeven door SodM in haar advies de provincie Drenthe het bevoegd gezag is met betrekking tot natuur en milieu. Als door gaswinning het waterbergend vermogen in de bodem afneemt en het bevoegd gezag, de Provincie Drenthe, aangeeft dat de voortoets voor de effecten op het Natura 2000-gebied moet worden aangepast, dan moet dit consequenties hebben voor de vigerende omgevingsvergunning en het MER
		Antwoord	Deze zienswijze valt buiten de reikwijdte van het instemmingsbesluit. Het winningsplan wordt beoordeeld op mogelijke gevolgen voor natuur en milieu. Van de onderdelen die in het winningsplan beoordeeld worden kan het onderdeel bodembeweging mogelijk gevolgen hebben voor natuur en milieu. De minister stelt dat op grond van artikel 1.3 lid 5 van de Wet Natuurbescherming jo. artikel 1.3 lid 1 de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit bevoegd gezag zijn om een vergunning te verlenen om handelingen te verrichten die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen voor een Natura 2000-gebied de kwaliteit van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten in dat gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor dat gebied is aangewezen indien deze handelingen betrekking hebben op activiteiten ten aanzien van het opsporen, winnen of opslaan van diepe delfstoffen. Dat naast het instemmingsbesluit ook andere besluiten nodig zouden zijn om de winning van het gas uit te voeren, maakt niet dat het instemmingsbesluit onrechtmatig is.
5i	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat uit het voorliggende gewijzigde winningsplan een duidelijke toename blijkt van de maximale hoeveelheid afvalwater per dag. Dit zal tot een verhoging leiden van het aantal afvalwatertransporten per dag in die latere fase van winning en tot een hogere NO _x uitstoot richting het zeer nabijgelegen Natura 2000-gebied leiden. Volgens een recente uitspraak van de Raad van State over de PAS is echter stikstofuitstoot op Natura 2000 gebieden niet toegestaan. Een Aerius herberekening ontbreekt echter. Indiener stelt dat er een herberekening moet worden uitgevoerd.
		Antwoord	Met het aardgas wordt water mee geproduceerd. In het winningsplan is een schatting gemaakt van de maximaal meegeproduceerde hoeveelheden. Nu er meer gewonnen is er ook sprake is van meer afvalwater. De hoogste waterproductie wordt mogelijk verwacht ten tijde van lage gasproductie tegen het einde van het leven van de put. De stikstofdepositie van de vrachtwagens hoeft niet in het kader van het instemmingsbesluit te worden beoordeeld,... Het gasveld Diever is

			deels gelegen onder een Natura 2000-gebied, maar omdat dit een aspect is dat beoordeeld dient te worden in de omgevingsvergunning voor de mijnbouwrichting meent de minister dat stikstofdepositie niet betrokken hoeft te worden bij het besluit omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Diever van Vermilion.
5j	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat Vermilion dient na te gaan welke vereiste meldingen of vergunningen benodigd zijn voor het uitvoeren van de activiteiten, gezien de ligging van de boorlocatie naast het Natura 2000-gebied. Vermilion startte in het broedseizoen met ingrijpende activiteiten om de boorlocatie nabij Wapse te realiseren. Het advies van Haskoning om de verlichting tijdens de proefboring naar beneden bij te stellen, vanwege de beschermde vleermuizen, werd niet opgevolgd. Op boorlocatie Vinkega heeft Vermilion boven de miljoen Nm ³ gas per dag gewonnen. Er ontbreekt echter een MER Dit heeft de minister onlangs schriftelijk bevestigd aan indiener. Binnenkort wil Vermilion de mijnbouwlocatie Weststellingwerf renoveren en een fundering aanleggen terwijl er zich een dassenburcht onder uitstrekt. Vermilion heeft een ontheffing aangevraagd in het kader van de Wet Natuurbescherming, maar de minister heeft geen vrijstelling verleend. Indiener verzoekt de minister dit gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel, met name ten aanzien van het voorliggende instemmingsbesluit, te toetsen op grond van artikel 9 lid 1 sub c van de Mijnbouwwet.
		Antwoord	Naast het instemmingsbesluit kunnen ook andere besluiten, zoals een vergunning op grond van de Wet Natuurbescherming, nodig zijn om de winning van het gas uit te voeren. Dit maakt niet dat het instemmingsbesluit onrechtmatig is. Artikel 1.11 van de Wet Natuurbescherming voorziet in een algemene verplichting om voldoende zorg te dragen voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving. Indien de zorgplicht niet wordt nagekomen, dan ontstaat voor het bevoegd gezag de mogelijkheid om handhavend op te treden door een last onder dwangsom of last onder bestuursdwang op te leggen. In dit geval is het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit het bevoegd gezag. De vraag in hoeverre overtredingen hebben plaatsgevonden, staat in deze procedure niet ter beoordeling. De minister merkt op dat artikel 9, lid 1, sub c, van de Mijnbouwwet betrekking heeft op opsporing- en winningsvergunning en niet op instemmingsbesluiten op winningsplannen. De minister merkt op dat indiener doelt op zaken die zich hebben voorgedaan op andere winningslocaties of op activiteiten die reeds hebben plaatsgevonden en niet op activiteiten die betrekking hebben op dit instemmingsbesluit. Uitsluitend de gaswinning in Diever staat hier ter beoordeling.
		Conclusie	De zienswijzen met betrekking tot natuur en milieu geven geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit met het winningsplan Diever te wijzigen.

6			<i>Overig</i>
6a	R018	Zienswijze	De provincie Drenthe constateert dat de minister op onderdelen van het advies is ingegaan in de overwegingen bij het besluit, vooral wat betreft technische en juridische zaken. De provincie Drenthe gaf echter ook procesmatige en beleidsmatige adviezen. De minister toetst het bij de minister ingediende verzoek om instemming met het winningsplan juridisch aan de wet, maar dat geeft geen antwoord op de vragen die er in de samenleving leven.
		Antwoord	De minister is zich bewust van de omgeving waarin mijnbouwactiviteiten plaatsvinden en onderschrijft het belang van de in het advies van de provincie Drenthe opgenomen adviespunten. Bij de beoordeling van de adviezen is van belang te weten dat de af te wegen belangen en relevante feiten in het licht staan van het volgens de wet te nemen besluit. De aanvraag inclusief de adviezen worden getoetst en gewogen in het licht van de in artikel 36 van de Mijnbouwwet opgenomen toetsingsgronden. Uitsluitend die onderdelen van een advies die relevant zijn voor de beoordeling van een aanvraag aan de hand van de in de Mijnbouwwet opgenomen gronden, kunnen door de minister bij zijn besluit worden betrokken en kunnen eventueel leiden tot voorschriften aan het besluit. Onderdelen van een advies die zien op andere zaken dan waar de toetsingsgronden op zien, kunnen formeel juridisch geen rol spelen in het besluit van de minister en leiden dus niet tot het opnemen van een voorschrift in het besluit. De minister gaat in het instemmingsbesluit wel op alle adviezen in en heeft conform artikel 3:50 van de Algemene wet bestuursrecht gemotiveerd waarom sommige adviezen niet worden overgenomen.
6b	R018	Zienswijze	De provincie Drenthe stelt dat verbetering van de procedures voor besluiten over mijnbouwactiviteiten nodig is, zodanig dat inwoners in een veel eerder stadium betrokken worden. De minister stelt in het instemmingsbesluit stelt dat het juridisch kader de ruimte bepaalt bij de besluitvorming. De provincie Drenthe begrijpt dat er grenzen zijn aan de specifieke besluitvorming over dit plan. Het advies van de provincie Drenthe was ook gericht op de toekomst. De minister kan procedures en kaders aanpassen, waardoor de acceptatie van mijnbouwactiviteiten sterk kan toenemen. De provincie Drenthe is bij nieuwe aanvragen voor instemming met winningsplannen graag bereid met de minister in gesprek te gaan om nader vorm te geven aan het betrekken van inwoners.
		Antwoord	De minister is zich bewust van de omgeving waarin mijnbouwactiviteiten plaatsvinden en onderschrijft het belang van omwonenden. Bij de beoordeling van de overige adviezen is van belang te weten dat de af te wegen belangen en relevante feiten in het licht staan van het volgens de wet te nemen besluit. De aanvraag inclusief de adviezen worden getoetst en gewogen in het licht van de in artikel 36 van de Mijnbouwwet opgenomen toetsingsgronden. Uitsluitend die onderdelen van een advies die relevant zijn voor de beoordeling van een aanvraag aan de hand van de in de Mijnbouwwet opgenomen gronden, kunnen door de minister bij zijn besluit worden betrokken en kunnen eventueel leiden tot voorschriften aan het besluit. De minister is

			bereid met de decentrale overheden in gesprek te gaan over het betrekken van inwoners, binnen de kaders van de wetgeving op grond van de Mijnbouwwet en de Algemene wet bestuursrecht.
6c	R019	Zienswijze	De gemeente Westerveld vindt, gelet op de problematiek rondom het Groninger gasveld en de afbouw daarvan, het niet reëel en acceptabel dat de productie in de kleine velden gestaag doorgaat en zelfs waar dat kan opgehoogd wordt. De minister geeft in het ontwerp besluit aan dat de minister op veel onderdelen die de gemeente Westerveld heeft aangegeven in het advies het juridisch kader ontbreekt. De Mijnbouwwet biedt geen mogelijkheden om voorwaarden op te nemen. In tegenstelling tot het eerdere instemmingsbesluit van 21 juli 2017 op het eerste winningsplan Diever heeft de minister bij dit ontwerp instemmingsbesluit geen enkele voorwaarde (meer) opgenomen.
		Antwoord	De minister stelt dat de verminderde gaswinning uit het Groningenveld volledig los staat van de activiteiten die de mijnbouwondernemingen ontplooiën op basis van het kleine velden-beleid. Dit houdt een gestage afbouw voor de kleine velden, waarbij gas wordt gewonnen zolang en in zoverre gas nog nodig is, en alleen waar dit veilig kan. Bij de beoordeling van elk afzonderlijk gaswinningsproject worden de vereiste zorgvuldigheid betracht. Van afwenteling van de verminderde gaswinning in Groningen op andere gebieden is geen enkele sprake. In tegenstelling tot het voorliggende winningsplan gaf het vigerend winningsplan aanleiding tot het opnemen van enkele voorschriften. Hierbij merkt de minister op dat Vermilion aan een aantal van deze voorwaarden reeds heeft voldaan (zoals het inzichtelijk maken van de onzekerheidsmarge voor de bodemdalingsprognose (artikel 2) en het plaatsen van de procedure voor schadeafhandeling op de website (artikel 6)) of is gestart met de uitvoering daarvan (bouwkundige opname van een representatieve selectie van bouwwerken (artikel 4)). Omdat het gasveld Diever een verwaarloosbare kans op beven heeft is uitbreiding van het KNMI-meetnet (artikel 3) niet langer voorgeschreven. Vermilion heeft bovendien voor een uitbreiding van het KNMI-meetnet gezorgd. Het voorschrift met betrekking tot het meetplan (artikel 5) volgt reeds uit de Mijnbouwwet.
6d	R019	Zienswijze	De gemeente Westerveld heeft in het advies verzocht te wachten met instemmen met het winningsplan totdat besloten is op het door de gemeente Westerveld ingestelde beroep ten aanzien van het eerste winningsplan en de omgevingsvergunning voor verhoging van de productiecapaciteit. De rechtbank heeft de minister door middel van een tussenuitspraak opdracht gegeven het instemmingsbesluit te herstellen vanwege gebrekkige motivering.
		Antwoord	Naar aanleiding van de tussenuitspraak van de rechtbank Den Haag heeft de minister een aanvullende motivering opgesteld en voorschrift 6 bij het vigerend instemmingsbesluit gewijzigd. De minister merkt op dat de beroepsprocedure tegen het vigerend instemmingsbesluit geen aanleiding is om de beoordeling van het gewijzigde winningsplan voor Diever aan te houden. Het betreffen immers afzonderlijke procedures.

6e	R019	Zienswijze	De minister heeft het advies van de gemeente Westerveld ter harte genomen om de communicatie te verbeteren. De pilot voor de nieuwe opzet van de informatiemarkt en het vooraf geven van informatie heeft de gemeente Westerveld als een positieve ontwikkeling ervaren. Wat wel uit de pilot naar voren komt, is het gebrek aan eenduidige en heldere informatie vanuit één landelijk punt. Informatie over gaswinning, rol overheid, verschil Groningen en kleine velden is momenteel niet of versnipperd aanwezig en niet makkelijk toegankelijk voor eenieder. De gemeente Westerveld gaat ervan uit dat de lijn ter verbetering van de informatievoorziening en communicatie voortgezet wordt en dat er meer begrijpelijke, eenduidige informatievoorziening komt.
		Antwoord	De minister stelt dat informatie over gaswinning, rol overheid, verschil Groningen en kleine velden momenteel aanwezig is op internet, maar dat deze enigszins versnipperd is. Voor meer informatie over gaswinning kan indiener terecht op de websites: www.hoewerktgaswinnen.nl (hoe werkt gaswinning?) www.onsaardgas.nl (aardgas en energietransitie) www.nogepa.nl (De Nederlandse Olie en Gas Exploratie en Productie Associatie) www.nlog.nl (informatie over opsporing en winning van gas en geothermische energie in Nederland en het Nederlandse deel van het continentaal plat) www.knmi.nl/nederland-nu/seismologie/stations (informatie over het meten van seismische activiteit) www.rvo.nl/subsidies-regelingen/mijnbouwschade (informatie over het melden van schade of advies over een schademelding). Elk van deze websites behandelt een ander aspect van de gaswinning. De minister is zich van deze versnippering bewust en is bereid met de decentrale overheden in gesprek te gaan hierover.
6f	0001	Zienswijze	Indiener stelt dat belangen over het hoofd gezien. In het bijzonder doelt indiener op de opstapeling van bedreigingen. Indiener moet 5 ernstige bedreigingen verwerken. Deze betreffen niet allemaal gaswinning. Het gaat om: <ul style="list-style-type: none"> • Stand van het grondwater. Grondwater wordt net zoals gas uit de grond gehaald voor de beregening van het landschap. Een ondergrondse bedreiging; • Gas wordt uit de grond gehaald: een ondergrondse bedreiging; • Pesticiden bedreigen onze gezondheid: een bovengrondse bedreiging; • Bomen worden in grote hoeveelheden gekapt: een bovengrondse bedreiging; • De uitbreiding van luchthaven Lelystad: een bovengrondse bedreiging.
		Antwoord	De minister stelt het instemmingsbesluit geen betrekking heeft op de stand van het grondwater, het gebruik van pesticiden, het kappen van bomen en de uitbreiding van luchthaven Lelystad.

			Ten aanzien van de gaswinning in Diever stelt de minister dat de verwachte bodemdaling gering is en leidt naar verwachting niet tot schade aan bebouwing. De minister stelt op basis van het winningsplan en de adviezen van SodM en TNO, vast dat het gasveld een verwaarloosbare kans op beven heeft. De kans op schade ten gevolge van de gaswinning is zodoende zeer klein.
6g	0002, 0003, 0004, 0007	Zienswijze	Indieners stellen dat er geen enkele reden is om burgers in een risicovolle onderneming te betrekken terwijl het gas goedkoper uit Noorwegen of de Sovjet-Unie kan worden gehaald.
		Antwoord	Er wordt ingezet op het geleidelijk afbouwen van de vraag naar aardgas.. De reeds dalende gaswinning uit kleine velden is nog noodzakelijk aangezien de meeste huishoudens en bedrijven, en daarmee onze economie, afhankelijk zijn van aardgas. Op voorwaarde dat de gaswinning veilig en verantwoord kan, heeft gaswinning in eigen land de voorkeur boven gasimport. Gaswinning genereert inkomsten en het beter voor het klimaat, omdat het transporteren van gas veel broeikasgas-uitstoot veroorzaakt. Ten aanzien van de gaswinning in Diever stelt de minister dat de verwachte bodemdaling gering is en leidt naar verwachting niet tot schade aan bebouwing. De minister stelt op basis van het winningsplan en het advies van TNO, vast dat het gasveld een verwaarloosbare kans op beven heeft. De kans op schade ten gevolge van de gaswinning is zodoende zeer klein en de gaswinning kan daarom veilig en verantwoord plaatsvinden.
6h	0002, 0003, 0004, 0007	Zienswijze	Indieners stellen dat bij de winning van gas methaan vrij komt. De moleculaire samenstelling van methaan is 23x schadelijker dan CO ₂ . De minister is tevens minister van Klimaat. Door het vrijkomen van methaan handelt de minister in strijd met klimaatdoelstellingen.
		Antwoord	Methaanemissie is een aspect dat onderdeel is van het beoordelingskader van de omgevingsvergunning voor de inrichting Wapse. Voor de inrichting Wapse is een omgevingsvergunning verleend (kenmerk DGETM-EO/17108264 van 21 juli 2017). De effecten van methaanemissie van de mijnbouw inrichting Wapse zijn daarmee reeds afgewogen. Er gelden emissie-eisen voor methaan. SodM houdt hier toezicht op.
6i	0005	Zienswijze	Indiener vindt het niet juist dat de overheid geen financiële reserve voor de toekomst aanlegt. Dit naar het voorbeeld van Noorwegen. Daar had Groningen van kunnen profiteren. Indiener vindt dat voor Diever er wel een reserve moet worden aangelegd zodat toekomstige generaties hiervan kunnen profiteren.
		Antwoord	De minister stelt dat een financiële reserve zoals indiener vraagt niet kan worden voorgeschreven in een instemmingsbesluit op een winningsplan. Bij het beoordelen van een aanvraag voor een winningsvergunning op basis van de Mijnbouwwet worden onder meer de financiële mogelijkheden van de aanvrager getoetst. Zo kan een vergunning worden geweigerd als onvoldoende zeker is dat de aanvrager zal voldoen aan een verplichting tot het verstrekken van financiële zekerheid. De financiële zekerheid kan worden gevraagd ter dekking van de aansprakelijkheid voor schade die kan ontstaan door bodembeweging als gevolg van de winning.

			Tot op heden heeft de financiële capaciteit van Vermilion de minister geen aanleiding gegeven om extra financiële zekerheden te vragen om de maatschappelijke kosten te kunnen dekken.
6j	0005	Zienswijze	Wat indiener betreft mag er wat meer haast worden gemaakt met de energietransitie en de gasvelden die er nu nog zijn, gereserveerd worden voor toekomstige generaties.
		Antwoord	De minister legt de prioriteit bij een zo snel mogelijke overgang naar duurzame energie. Zolang het nodig is wil het kabinet aardgas uit de kleine velden winnen, waar en voor zover dit veilig kan. Hoewel in de gebouwde omgeving stevig ingezet wordt op het geleidelijk afbouwen van het gebruik van aardgas, speelt aardgas de komende decennia nog een essentiële rol in de Nederlandse energievoorziening. Op dit moment is de Nederlandse energievoorziening nog voor meer dan 90% afhankelijk van fossiele brandstoffen en aardgas voorziet in ruwweg 40% van onze primaire energiebehoefte. Aardgas is de fossiele brandstof met de minste CO ₂ -uitstoot en dus het minst belastend voor het klimaat. In de overgang naar duurzame energie, blijft aardgas de komende decennia nog steeds nodig voor de industrie, voor het verwarmen van een groot deel van de huizen en voor het in stand houden van een betrouwbare elektriciteitsvoorziening.
6k	0006	Zienswijze	Indiener heeft ook eerdere informatiebijeenkomsten bijgewoond en het valt indiener op dat er telkens andere informatie wordt gegeven over bijvoorbeeld het risico en de omvang van de bodemdaling, de omvang van het veld en de versnelling van de gaswinning
		Antwoord	De minister stelt dat het ministerie een informatiebijeenkomst heeft georganiseerd over het ontwerp-instemmingsbesluit met het winningsplan Diever. Eerdere informatiebijeenkomsten had betrekking op het eerdere winningsplan, waardoor de informatie kan verschillen.
6l	0008	Zienswijze	Indiener stelt dat het besluit onjuist is, omdat gaswinning overbodig is.
		Antwoord	De minister stelt dat in de gebouwde omgeving stevig wordt ingezet op het geleidelijk afbouwen van het gebruik van aardgas, maar dat aardgas de komende decennia nog een essentiële rol in de Nederlandse energievoorziening speelt. Op dit moment is de Nederlandse energievoorziening nog voor meer dan 90% afhankelijk van fossiele brandstoffen en aardgas voorziet in ruwweg 40% van onze primaire energiebehoefte.
6m	0009	Zienswijze	Indiener vindt dat er een informatiepunt in de regio moet zijn, waar inwoners met vragen en opmerkingen terecht kunnen. Dat is in het belang van de bewoners en op die manier voelen bewoners zich serieus genomen. Alles is op papier in ontwikkeling, maar het belang van de bewoners is tot nu toe niet meegenomen.
		Antwoord	De minister onderschrijft dat de communicatie over het winningsplan Diever vanuit Vermilion en de minister naar omwonenden tijdig, zorgvuldig en publieksvriendelijk moet zijn, zodat burgers gedegen, consistent en transparant worden geïnformeerd over de (gevolgen van de) gaswinning. Daarnaast verwijst de minister naar 'Gedragscode gaswinning kleine velden' van de koepelorganisatie van Nederlandse gasproducenten waarin hoofdstuk 5 afspraken bevat over goede, open en transparante communicatie en contact met de belanghebbenden en de

			omgeving. Het is aan Vermilion om invulling te geven aan het informeren van de omgeving. Een informatiepunt is daar een van de mogelijkheden voor.
6n	0011	Zienswijze	Indiener stelt dat de benaming "Winningsplan Diever" een beetje vreemd is en daardoor misleidend. De betreffende mijnbouwlocatie ligt tussen de plaatsen Wapse en Vledder en deze plaatsen liggen in de gemeente Westerveld..
		Antwoord	Bij ontdekking van een gasveld wordt aan het gasveld een naam gegeven. Bij ontdekking van het gasveld zijn de exacte geografische ligging en omvang daarvan nog niet bekend. Het kan daarom zijn dat de ligging van een gasveld niet overeenkomt met de ligging van de plaats waar deze naar is vernoemd.
6o	0011	Zienswijze	Indiener stelt dat binnen de gemeente Westerveld een aantal zaken tegelijk spelen. Er is de laatste jaren een aanzienlijke toename ontstaan van boeren die lelies telen. Dit gewas is niet voor consumptie bedoeld en daarom hoeft het niet te voldoen aan allerlei eisen m.b.t. voedselveiligheid. Behalve een flinke hoeveelheid bestrijdingsmiddelen onttrekken deze boeren ook erg veel grondwater. Over grondwater gaat het Waterschap, over bestrijdingsmiddel gaat het Ministerie van Landbouw. De gemeente heeft over deze onderwerpen niet veel te bepalen. Tijdens de infoavond bleek me dat vooral de bodemdaling in relatie tot de agrarische wateronttrekking niet in relatie wordt onderzocht met de gaswinning omdat beide gas en water niet op dezelfde diepte voorkomen. Dat lijkt me een onterecht uitgangspunt. Indiener vermoedt dat het juist cumulatief werkt. Helaas ging deze avond uitsluitend over de gaswinning.
		Antwoord	De minister stelt dat het instemmingsbesluit op het winningsplan Diever geen betrekking heeft op de lelieteelt in de omgeving van Diever of over bodemdaling door grondwateronttrekking. Het risico op grondwatervervuiling als gevolg van de gaswinning uit het gasveld Diever is zeer gering doordat bovenop het afsluitende gesteente van het gasreservoir meerdere afsluitende kleilagen aanwezig zijn. Deze hebben een totale dikte van ca. 675 meter tussen het gasveld op minimaal 2000 meter diepte en de ondiepe bodem met grondwaterreservoirs op een diepte van maximaal 70 meter. Vervuiling van grondwater als gevolg van de gaswinning wordt zodoende voorkomen.
6p	0011	Zienswijze	Indiener stelt dat de informatieavond goed georganiseerd was, vriendelijke mensen, veel deskundigheid, maar helaas werden niet alle vragen beantwoord en de problemen niet in samenhang bekeken.
		Antwoord	Zoals indiener aangeeft, is er een informatiebijeenkomst georganiseerd in Wapse waar men zich kon laten informeren over de gaswinning in het specifieke winningsplan, over gaswinning in het algemeen en gaswinning in de regio. Indiener heeft niet aangegeven welke vragen onbeantwoord zijn gebleven.
6q	0011	Zienswijze	Indiener vindt het niet van deze tijd dat er geen zienswijze via de mail kon worden ingediend.
		Antwoord	De minister heeft in de kennisgeving vermeld op welke wijze zienswijzen naar voren kunnen worden gebracht. Men kon een zienswijze schriftelijk indienen door een brief te sturen naar het

			ministerie. Daarnaast was het ook mogelijk om mondeling een zienswijze in te dienen op de informatiebijeenkomst. Er bestaat geen wettelijke plicht het indienen van zienswijzen via de mail open te stellen.
6r	0013	Zienswijze	Indiener stelt dat communicatie tussen mensen nodig is over de gaswinning, niet alleen over feiten, redenen en cijfers, maar ook over belangen en gevoelens en over toekomstverwachtingen, waarden en lange termijn scenario's.
		Antwoord	De zorgen van inwoners worden wel van belang geacht. Er zijn stappen gezet om ongerustheid weg te nemen en het draagvlak te vergroten. Zo is er een informatieavond georganiseerd. De minister heeft kennis genomen van de geuite wensen en verwachtingen ten aanzien van communicatie over het winningsplan Diever. De minister heeft zich daarom ingespannen om de communicatie op een duidelijke, zorgvuldige en publieksvriendelijke wijze te voeren. De minister onderschrijft dat betreffende het winningsplan Diever de communicatie vanuit Vermilion en de minister naar omwonenden tijdig, zorgvuldig en publieksvriendelijk moet zijn, zodat burgers gedegen, consistent en transparant worden geïnformeerd over de gaswinning. Daarnaast verwijst de minister naar 'Gedragscode gaswinning kleine velden' van de koepelorganisatie van Nederlandse gasproducenten waarin hoofdstuk 5 afspraken bevat over goede, open en transparante communicatie en contact met de belanghebbenden en de omgeving.
6s	0014	Zienswijze	Indiener stelt dat Vermilion een onbetrouwbare partij is die zich niet aan afspraken houdt.
		Antwoord	De minister stelt dat SodM er op toeziet dat Vermilion de gaswinning conform de wettelijke voorschriften uitvoert. De minister herkent de uitspraak dat Vermilion een onbetrouwbare partij is niet.
6t	0014	Zienswijze	Indiener stelt geen gas nodig te hebben. Het merendeel van de huizen is al voorzien van zonnepanelen en zijn eenvoudig aan te passen met warmtepompen of elektrische C.V. ketels.
		Antwoord	Hoewel in de gebouwde omgeving stevig ingezet wordt op het geleidelijk afbouwen van het gebruik van aardgas, speelt aardgas de komende decennia nog een essentiële rol in de Nederlandse energievoorziening. Op dit moment is de Nederlandse energievoorziening nog voor meer dan 90% afhankelijk van fossiele brandstoffen en aardgas voorziet in ruwweg 40% van onze primaire energiebehoefte. Aardgas is de fossiele brandstof met de minste CO ₂ -uitstoot en dus het minst belastend voor het klimaat. In de overgang naar duurzame energie, blijft aardgas de komende decennia nog steeds nodig voor de industrie, voor het verwarmen van een groot deel van de huizen en voor het in stand houden van een betrouwbare elektriciteitsvoorziening.
6u	0015	Zienswijze	Indiener stelt dat de communicatie zorgvuldig en publieksvriendelijk moet zijn, zodat burgers gedegen, consistent en transparant worden geïnformeerd. Jammer genoeg past de minister dit nog niet toe en verwijst de minister slechts naar inloopbijeenkomsten voor inwoners. Het winningsplan en het ontwerpbesluit voldoen op het aspect van leesbaarheid, en dus het burgerperspectief, niet aan de ministeriële toezeggingen.

		Antwoord	De minister realiseert zich dat winningsplannen van technische aard zijn en dat die voor een breed publiek soms moeilijk te lezen zijn. Vermilion heeft in het winningsplan daarom een publieksvriendelijke samenvatting opgenomen. De minister stelt dat het instemmingsbesluit van technische en juridische aard is, waardoor enkele onderdelen voor een breed publiek soms moeilijk te lezen kunnen zijn. Indiener heeft niet aangegeven op welke onderdelen de leesbaarheid van het besluit te kort schoot.
6v	0016, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026	Zienswijze	Indiener stellen dat de tussenuitspraak van de rechtbank van Den Haag dd. 9 april niet verwerkt is in dit ontwerp instemmingsbesluit. De minister moet nog een reparatie uitvoeren krachtens deze uitspraak van het vorige winningsplan wat mogelijk gevolgen heeft voor het huidige winningsplan en de risicobeoordeling door de betreffende instanties waarop het ontwerp instemmingsbesluit is gebaseerd.
		Antwoord	De minister heeft 18 juni 2019 een nadere motivering van het instemmingsbesluit winningsplan Diever (2016) aan de rechtbank gezonden en 17 juni 2019 een gewijzigd instemmingsbesluit met het winningsplan Diever (2016) vastgesteld. De minister stelt dat het beroepsprocedure tegen het vigerend instemmingsbesluit geen aanleiding is om de beoordeling van het gewijzigde winningsplan voor Diever aan te houden. Het betreffen immers afzonderlijke procedures. Dit instemmingsbesluit heeft betrekking op de gegevens zoals beschreven in het winningsplan van 2018.
6w	0016, 0017, 0020, 0021, 0024, 0026	Zienswijze	Indiener stellen dat conform de gedragscode gaswinning kleine velden Vermilion een project afstemming programma behoort te hebben en zich hiernaar te gedragen, dit is tot op heden niet gecommuniceerd of uitgevoerd ondanks de paragraaf communicatie in de het ontwerp instemmingsbesluit winningsplan Diever en het advies van de gemeente Westerveld.
		Antwoord	Het opstellen van een zogenaamd project-afstemmingsprogramma door de mijnbouwonderneming samen met de omgeving wordt gedaan bij nieuwe activiteiten voor de gaswinning uit kleine velden, zoals is opgenomen in de gedragscode van de sector. De winning uit het gasveld Diever is gestart voordat de gedragscode is vastgesteld. Desondanks hecht de minister waarde aan omgevingsprocessen die leiden tot een verbeterde afstemming tussen de lokale inspanningen van de mijnbouwonderneming en de behoeften van omwonenden en tot gebiedsarrangementen. In een dergelijk omgevingsproces wordt onder andere ingegaan op hoe mijnbouwontwikkelingen van waarde kunnen zijn voor het winningsgebied. De minister vertrouwt erop dat Vermilion hierin haar verantwoordelijkheden neemt.
6x	0016, 0017, 0021, 0023, 0024	Zienswijze	Indiener stellen dat in het ontwerp-instemmingsbesluit winningsplan Diever wordt benadrukt dat gaswinning uit kleine velden zich in een afbouwfase bevindt. De intensivering en het aanboren van nieuwe gashoudende lagen is in dit opzicht strijdig. Indiener vraagt derhalve dit ontwerp-instemmingsbesluit winningsplan Diever te vernietigen.

		Antwoord	De minister stelt vast dat de veronderstelling dat er meer gas gewonnen wordt uit kleine velden dan oorspronkelijk vergund en dat de kleine velden versneld worden leeggehaald, onjuist is. Ook uit de jaarverslagen die TNO jaarlijks publiceert blijkt dat de totale gasproductie uit de kleine velden elk jaar afneemt. Zo is er in 2018 minder gas uit kleine velden geproduceerd dan in 2017 en in 2016. Voor een individueel veld kan dit anders zijn. Het huidige kleine velden beleid houdt een gestage afbouw van gaswinning uit de kleine velden in, waarbij gas wordt gewonnen zolang en in zoverre gas nog nodig is, en alleen waar dit veilig kan. De winning in Diever is in overeenstemming met dit beleid. Indien een mijnbouwbedrijf veranderingen en/of overschrijdingen ten opzichte van bestaande winningsplannen verwacht, moet er een gewijzigd winningsplan ingediend worden. In een winningsplan beschrijft het mijnbouwbedrijf een aantal scenario's volgens welke de winning van het gasveld naar verwachting zal verlopen. De scenario's beschrijven verwachte productievolumes per jaar, verwachte aantal jaren dat de winning in beslag zal nemen en het totale maximaal te winnen gas uit het veld. De totale drukdaling in het veld, de gassamenstelling en de snelheid waarmee de druk daalt zijn enkele parameters die uiteindelijk bepalend zijn voor de daadwerkelijk behaalde productievolume en de productieduur. In het geval waarin de minister van een mijnbouwbedrijf een gewijzigd winningsplan ontvangt, beoordeelt de minister dit winningsplan mede op basis van ontvangen adviezen van SodM, TNO, Tcbb en de decentrale overheden en legt de minister het ontwerpbesluit ter inzage voor zienswijzen.
6y	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat in het vigerende instemmingsbesluit (2017) staat dat het winningsplan (2016) onderdeel uitmaakt van dit besluit. Tegen dat besluit hebben zowel de gemeente Westerveld als indiener destijds beroep ingesteld. De beoordeling van het gewijzigde winningsplan voor Diever moet worden uitgesteld, omdat de twee procedures met elkaar verbonden zijn.
		Antwoord	Vermilion dient de winning uit te voeren conform het winningsplan Diever. De minister stelt dat Vermilion verplicht was om aan de hand van de nieuwe kennis van het gasveld een wijziging van het winningsplan in te dienen. De minister stelt dat de beroepsgrond tegen het vigerend instemmingsbesluit geen aanleiding is om de beoordeling van het gewijzigde winningsplan voor Diever aan te houden. Het betreffen immers afzonderlijke procedures. Het zijn 2 verschillende winningsplannen.
6z	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat in het voorliggende winningsplan Vermilion toekomstige perforaties niet uitsluit. Deze werkzaamheden, vallend onder de Barmm, worden soms niet van tevoren aangekondigd in huis-aan-huis bladen.
		Antwoord	De minister stelt vast dat in het winningsplan geen aanvullende boringen worden beschreven. Bij besluit van 6 maart 2017 zijn het Besluit milieueffectrapportage en het Besluit algemene regels milieu mijnbouw met betrekking tot een vergunning voor de aanleg of wijziging van een boorgat gewijzigd. Met dit besluit is voor de aanleg of wijziging van een boorgat een

			omgevingsvergunning verplicht. Op deze omgevingsvergunning is de uitgebreide voorbereidingsprocedure van toepassing en wordt kennisgeving gedaan in de Staatscourant en huis-aan-huisbladen in de regio.
6aa	0022	Zienswijze	Indiener stelt dat het vigerende instemmingsplan niet in stand kan blijven en de minister bezig is met een herstel. De minister moet eerst afwachten of zijn herstelpoging als toereikend zal worden beoordeeld door de rechtbank Den Haag.
		Antwoord	De minister heeft 18 juni 2019 een nadere motivering van het instemmingsbesluit winningsplan Diever (2016) aan de rechtbank gezonden en 17 juni 2019 een gewijzigd instemmingsbesluit met het winningsplan Diever (2016) vastgesteld. De minister stelt vast dat het beroepsprocedure tegen het vigerend instemmingsbesluit geen aanleiding is om de beoordeling van het gewijzigde winningsplan voor Diever te staken. Het betreffen immers afzonderlijke procedures. Dit instemmingsbesluit heeft betrekking op de gegevens zoals beschreven in het winningsplan van 2018.
6ab	0026	Zienswijze	De vraag, die als eerste bij indiener boven kwam is waarom de minister wil instemmen met het verzoek van Vermilion nog meer gas te winnen terwijl dit zoals uit het instemmingsbesluit blijkt zeer grote risico's met zich mee brengt.
		Antwoord	De minister stelt dat de verwachte bodemdaling als gevolg van de gaswinning uit het gasveld Diever gering is en leidt naar verwachting niet tot schade aan bebouwing. De minister stelt op basis van het winningsplan en het advies van TNO, vast dat het gasveld in risicocategorie I valt. De kans op schade ten gevolge van de gaswinning is zodoende zeer klein. Als gaswinning veilig en verantwoord kan, heeft gaswinning in eigen land de voorkeur boven gasimport.
6ac	0026	Zienswijze	Indiener stelt dat het instemmingsbesluit niet solide is onderbouwd. Veel papier, moeilijke kreten en gewichtige instanties bieden geen enkele zekerheid.
		Antwoord	Gelet op de inhoud van het door Vermilion ingediende winningsplan Diever en de hierover ingewonnen adviezen van SodM, TNO, Tcbb, Provincie Drenthe, Gemeente Westerveld, Waterschap Drents Overijsselse Delta en de Mijnraad heeft de minister ingestemd met dit winningsplan. De minister realiseert zich dat winningsplannen en instemmingsbesluiten deels van technische aard zijn en die voor een breed publiek soms moeilijk te lezen zijn.
		Conclusie	De ingediende zienswijzen geven geen aanleiding tot het aanpassen van het ontwerpbesluit.